

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra technické a informační výchovy Diplomová práce

Diplomová práce

Gabriela Klusáková

Lidové zvyky a tradice v Prostějově jako téma Praktických činností
na 1.stupni ZŠ

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne

.....

Gabriela Klusáková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Pavlíně Částkové, Ph.D., za její vstřícný přístup, odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnovala při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině, která mi byla velkou oporou.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Gabriela Klusáková
Katedra:	Katedra technické a informační výchovy
Vedoucí práce:	PhDr. Pavlína Částková, Ph. D
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Lidové zvyky a tradice v Prostějově jako téma Praktických činností na 1.stupni ZŠ
Název v angličtině:	Folk customs and traditions in Prostějov as a topic of Practical activities in primary school
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřená na Lidové zvyky a tradice na Prostějovsku. Práce je strukturovaná do dvou částí. Část teoretická popisuje region Haná, folklór na Prostějovsku, dále zde vymezuje jednotlivé zvyky a tradice, které jsou rozděleny dle ročních období. Popis, jednotlivých zvyků a tradic se dělí na historické a novodobé. Empirická část diplomové práce analyzuje data získaná dotazníkovým šetřením, které bylo realizováno se žáky 4. a 5. tříd základních škol.
Klíčová slova:	Region Haná, Prostějov, folklór na Hané, lidové zvyky a tradice
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on Folk customs and traditions in Prostějov region. The thesis is structured into two parts. The theoretical part describes the Haná region, folklore in the Prostějov region, then defines the individual customs and traditions, which are divided according to the seasons. The description of individual customs and traditions is divided into historical and modern. The empirical part of the thesis analyses the data obtained from a questionnaire survey conducted with pupils of the 4th and 5th grades of primary schools.
Klíčová slova v angličtině:	Region Haná, Prostějov, folklore in Haná, folk customs and traditions

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník pro žáky
Rozsah práce:	61
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD	7
1 ETNOGRAFICKÉ VYMEZENÍ REGIONU HANÁ	9
1.1 Geografické vymezení regionu Haná	9
1.2 REGION PROSTĚJOVSKO	10
1.2.1 Prostějovsko jako část regionu Haná	10
2. 2. 2 Charakteristika Prostějovska	11
2 FOLKÓR NA PROSTĚJOVSKU	13
2.1 Hanácký soubor písní a tanců Klas Kralice na Hané	13
2.2 Hanácký folklorní soubor Kosíř	14
2.3 Hanácký folklorní spolek	14
3 LIDOVÝ ODĚV NA HANÉ	15
3.1 Historie lidového oděvu na Hané	15
3.2 Rozdělení lidových oděvů	15
3.2.1 Oděv obřadní	16
3.2.2 Oděv pracovní	16
3.2.3 Oděv sváteční	16
3.2.4 Ženský кроj	16
3.2.5 Mužský кроj	18
3.3 Zánik a následné obnovení tradičního kroje	20
3.4 Hanácká svatba	21
3.5 Tradiční lidové pečivo	22
4 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V HISTORICKÉM KONTEXTU	23
4.1 Historické lidové zvyky a tradice na Prostějovsku	25
4.2 Jaro (21.březen–20. červen)	25
4.3 Léto (21. červen–22.září)	31
4.4 Podzim (23. září–20. prosinec)	32

4.5 Zima (21.prosinec–20.březen).....	34
5 NOVODOBÉ ZVYKY A TRADICE NA PROSTĚJOVSKU	40
5.1 Jaro	40
5.2 Léto.....	42
5.3 Podzim.....	43
5.4 Zima.....	43
6. EMPIRICKÁ ČÁST	45
6.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	45
6.2 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ	45
6.3 VÝZKUMNÁ METODA	47
6.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	48
6.5 ANALÝZA POLOŽEK V DOTAZNÍKU	51
6.6 OVĚŘENÍ PLATNOSTI PŘEDPOKLADŮ	66
6.7 ZÁVĚR A DISKUSE	68
SEZNAM LITERATURY	70
INTERNETOVÉ ZDROJE	73
SEZNAM ZKRATEK	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM GRAFŮ	78
SEZNAM TABULEK	79
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Paměť národa je jeho lidová kultura. Lidové tance, písně, slovesnost, zvyky a předměty jsou cenným dědictvím, které může být zdrojem poznání, radosti a tvořivé inspirace i pro současného člověka. Pro další generace je klíčové, abychom vnímali své kořeny, znali a dodržovali kulturní zvyky a tradice a dbali na jejich předávání svým potomkům. I přesto, že mnoho zvyků a tradic je pro Českou republiku společných, existují i v dnešní době oblasti, kde si lidé uchovávají tradiční zvyky a tradice, které jsou nedílnou součástí jejich životů. Těchto oblastí je několik a jednotlivé zvyky se mezi nimi méně či více liší.

V jedné z národopisných oblastí od narození žije i autorka diplomové práce, je rozenou Hanačkou, obyvatelkou regionu, který se označuje jako Haná a konkrétně obyvatelkou hanáckého města Prostějova. Matouš Václavka na konci 19. století charakterizoval místní obyvatele takto: *„jsou vzrůstu ztepilého, krásného a silného. V pozdějším věku obyčejně tloustnou. Krásnému jejich vzrůstu napomáhá mírné podnebí, rovinatá poloha země, záliba v práci, veselý duch a bezstarostnost života. Co do povahy je Hanák dobrosrdečný, sdílný a upřímný, vtipný, veselý a žertovný. K jeho povaze však patří také trochu těžkopádnosti a flegmatickosti. Rádi čítají knihy a noviny. Jsou nejvzdělanější na Moravě a jako lidé vzdělaní dbají pak všeho, což národu a vlasti je prospěšno“* (Skořepa, 2013, s. 62).

K tomuto regionu má autorka silný emocionální vztah, a proto, že i s ohledem na zaměření svého vysokoškolského studia studijního oboru učitelství pro 1. stupeň ZŠ, si zvolila téma diplomové práce „Lidové zvyky a tradice v Prostějově jako téma Praktických činností na 1. stupni ZŠ“.

Město Prostějov díky vysoké angažovanosti svých občanů a aktivitě spolků pořádá a vytváří nové kulturní akce. Město se snaží své občany tímto způsobem stmelovat a systematicky usiluje tímto o další kulturní rozkvět města.

K volbě daného tématu autorku zároveň inspirovala vedoucí diplomové práce, která autorku zaujala v hodinách teoretické výuky technických činností. Motivovala ji možnost zaměřit se i na zvyky a tradice, které jsou využívány jako náměty pro praktické činnosti žáků 1. stupně základních škol.

Hlavním cílem diplomové práce je zpracovat teoretická východiska realizace tradic a zvyků v regionu Prostějov a zjistit, jakým způsobem jsou lidové zvyky a tradice implementovány do výuky předmětu Praktických činností na primárních školách v Prostějově a jeho blízkém okolí.

Diplomová práce je formálně rozdělena na dvě části, část teoretickou a část empirickou. Cílem teoretické části je definovat teoretická východiska zaměřená na zvyky a tradice v Prostějově a jeho okolí, kde se setkává městský a venkovský způsob života. Teoretická část je tvořena pěti kapitolami. V první kapitole je vymezeno z geografického a etnografického pohledu město Prostějov jako významné centrum národopisného regionu Haná. Druhá kapitola se zaměřuje na charakteristiku lidových tradic na Prostějovsku včetně definice místních folklórních spolků. Další kapitola pojednává o charakteristickém místním kroji a tradiční pečivu, jako výrazném znaku tradic. Do čtvrté kapitole je zařazeno téma zvyků a tradic v historickém kontextu, které jsou zasazeny do jednotlivých období kalendářního roku jaro, léto, podzim a zima. Poslední kapitola teoretické části popisuje novodobé zvyky a tradice opět v kontextu ročních období.

Cílem empirické části je zjistit, zda je téma kulturních zvyků a tradic využíváno ve výuce praktických činností na primární škole. Pozornost je věnována také dodržování zvyků a tradic v rodině a zjištění, zda se žáci podílí na kulturním životě v okolí svého bydliště, jaký mají názor dnešní děti právě na lidové zvyky a tradice, a jaké povědomí o nich získaly. Výzkumné šetření je zaměřeno na žáky 4. a 5. ročníku vybraných 3 základních škol v Prostějově a blízké Bedihošti a je realizováno výzkumnou metodou založenou na sběru dat a analýze dotazníku. Výzkumu se zúčastnilo 80 žáků.

Poznatky této práce mohou být užitečné nejen pro učitele 1. stupně základních škol, ale i učitele v mateřských školách, školních družinách či různých zařízení pro volný čas dětí. Jako zdroj zajímavých informací může tato práce posloužit i rodičům. Pomůže jim se lépe zorientovat v poněkud nepřehledném množství místních lidových zvyků a tradic rodného regionu. Snadněji pak mohou předat důležité poznatky svým žákům a dětem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ETNOGRAFICKÉ VYMEZENÍ REGIONU HANÁ

Haná, jako významný etnografický region, představuje důležitou část střední Moravy, přičemž většina území leží v Olomouckém kraji, ačkoli menší část patří i do *Zlínského kraje*. Na západě je ohraničena *Drahanskou vrchovinou*, na jihu přechází do *Zábřežské vrchoviny* a *Slovácka*, na východě sousedí s *Chřiby* a *Valašskem*, a na severu s *Moravskou branou*, *Oderskými vrchy* a *Nízkým Jeseníkem* (Dvořáček, 2008).

Haná je jedním z nejstarších a nejvýznamnějších etnografických regionů na Moravě. „*Přírodní podmínky, především rovinná krajina a úrodnost půdy v povodí řeky Moravy, předurčovaly charakter regionu. V okrajových částech přechází centrální Haná do menších oblastí Malá Haná, Horní Haná, Záhoří a Výškovsko*“ (Bečáková, 2021, s.10).

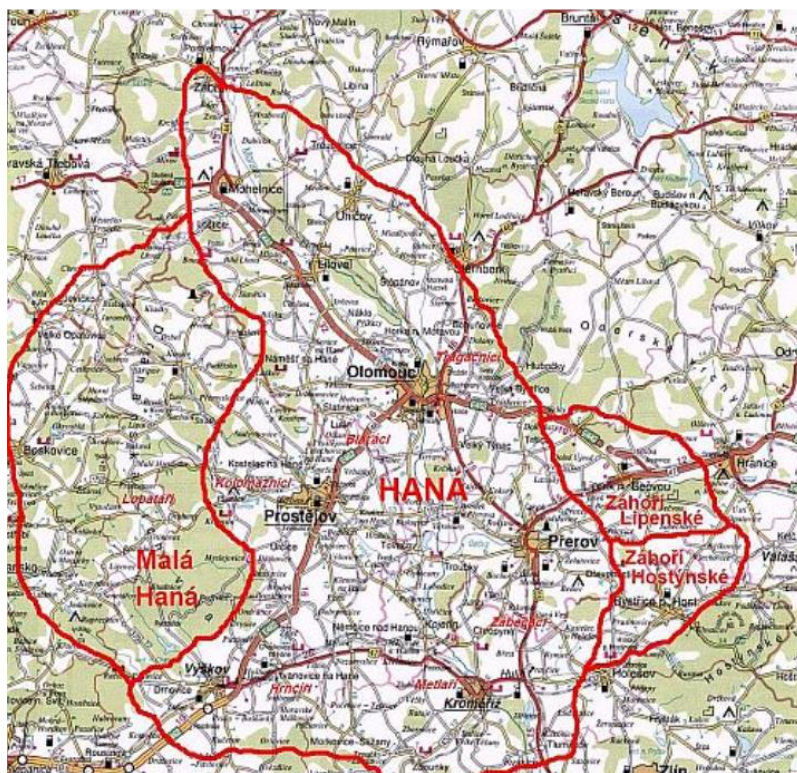
Podle Ladislava Holáka se pojmenování regionu Haná objevuje již v 16. století. Původní území Hané bylo poměrně úzké a nacházelo se kolem stejnojmenné říčky. Tento region se rozprostíral od Vyškova směrem ke Kroměříži a postupně se rozšířil ke Kojetínu, Tovačovu, a nakonec i k Prostějovu a Olomouci (Ludvíková, 2002).

1.1 Geografické vymezení regionu Haná

V regionu Haná je významnou součástí Hornomoravský úval a povodí řeky Moravy. Haná je převážně označována mírně rovinatým terénem (Dvořáček, 2008).

Určení hranic regionů často bývá matoucí. Haná zaujímá velkou oblast ve středu Moravy. „*Celé území Moravy bylo v minulosti rozčleněno do panství, farností, krajů a dalších administrativních celků*“ (Bečáková, 2021, s.16).

Haná je plodná krajina s mnoha malebnými místy, mezi kterými vyniká Chránění krajinná oblast *Litovelské Pomoraví*. Na severu regionu protéká řeka Morava, ke které se postupně připojují další přítoky, jako jsou *Bečva*, *Haná* a další. Vyskytuje se zde také množství jezer a přehrad (Dvořáček, 2008).



Obrázek 1: Region Haná

Zdroj: <https://kosir-kostelec.webnode.cz/region-hana/>

1.2 REGION PROSTĚJOVSKO

1.2.1 Prostějovsko jako část regionu Haná

Prostějovský region se nachází v jádru Moravy a rozkládá se na jihozápadní části Olomouckého kraje. Sousedí s okresy *Olomouc*, *Přerov*, *Kroměříž*, *Ústí nad Labem* a *Svitavy*. Jeho rozloha činí 777 kilometrů čtverečních „dále jen km²“, čímž se řadí mezi největší okresy Olomouckého kraje na čtvrté místo z celkem pěti okresů. Okres Prostějovska zahrnuje 97 obcí, mezi nimiž jsou pět měst (Konice, Kostelec na Hané, Němčice nad Hanou, Plumlov, Prostějov) a šest městysů (Brodek u Prostějova, Drahaný, Kralice na Hané, Nezamyslice, Protivanov, Tišín) (Český statistický úřad, 2024).

Z geografického hlediska se území dělí na dvě hlavní oblasti s odlišnými charakteristikami. Východní část okresu leží v úrodné rovině Hornomoravského úvalu, zatímco západní část je kopcovitá s Drahanskou vrchovinou. Díky rozsáhlým polím na východě má okres převážně zemědělský charakter. Lidová kultura a řemesla byly tedy silně

ovlivněny zemědělstvím, avšak ve správním středisku okresu má také tradici v oblasti strojírenství, oděvního průmyslu, a výroby lihovin (Český statistický úřad, 2024).

2. 2. 2 Charakteristika Prostějovska

Město Prostějov přibližně s 44 tisíci obyvateli, největší v regionu Prostějovsko, se nachází uprostřed Moravy. Rozprostírá se na ploše 39,04 km² v nadmořské výšce 223 metrů „občas i m“. Geograficky leží v severní části Hornomoravského úvalu, na východ od Dražanské vrchoviny, v oblasti známé jako Haná. Klimatické podmínky jsou přechodné, s charakteristikami mezi východoevropským vnitrozemím a západoevropským přímořím. Prostějov patří do oblasti s teplými léty a mírnou zimou. Tento charakter klimatu je ovlivněn nízkou nadmořskou výškou a horskou bariérou Jeseníků na severu. Město je protkáno dvěma říčkami: Hloučelou, která pramení na Dražanské vrchovině a protéká městem jako Mlýnská strouha, a Romží, která své prameny má u Dzbele a později se spojuje s Hloučelou na východním okraji Prostějova. (Prostějov Statutární město, 2024).

Město Prostějov má řadu zajímavých památek. Mezi architektonické dominanty patří Národní dům, postavený mezi lety 1905 a 1907. Další významnou stavbou je nová radnice s věží dosahující výšky 66 m. Na její věži je umístěn orloj, který zobrazuje kalendářní měsíce, polohu měsíce a slunce na obloze. Mezi další zajímavé památky patří prostějovský zámek na Pernštýnském náměstí, kostel Povýšení svatého „dále jen sv.“ Kříže, Morový sloup se sochou Panny Marie, rodný dům Jiřího Wolker, barokní kostel sv. Jana Nepomuckého, farní kostel sv. Petra a Pavla a kostel sv. Cyrila a Metoděje.

Prostějov je znám jako město sportu. Jeho okolí nabízí ideální prostředí pro cykloturistiku. Kromě toho, tudy prochází i mezinárodní cyklotrasa známá jako „Jantarová stezka“. Pro aktivní odpočinek a relaxaci jsou k dispozici Kolářovy sady, Smetanovy sady a lesopark Hloučela. Dále jsou k dispozici víceúčelové sportovní haly, řada tenisových kurtů, bowlingová herna, squashová hala, městské lázně, dvě horolezecké stěny a sportovní areály u škol, které jsou volně přístupné pro veřejnost (Prostějov Statutární město, 2024).

V regionu Prostějov panují příznivé klimatické podmínky a úrodná půda, což přispívá k prosperitě místního zemědělství. V oblasti průmyslu byl dlouhou dobu znakem města Prostějova oděvní průmysl, zejména prostřednictvím firmy *OP Prostějov*, která se specializovala na výrobu pánských obleků. V roce 2014 firma skončila v insolventci a veřejnost mohla tuto událost sledovat v televizním přenosu, kde byly bývalé výrobní haly zbourány. V současnosti hraje v Prostějově klíčovou roli strojírenský průmysl. Mezi přední

zástupce tohoto odvětví patří například „dále jen např.“ společnosti *MUBEA* (specializovaná na výrobu nápravových pružin a stabilizátorů), *Hanácké železárny a pérovny a.s.* (vyrábějící pružiny) a *DT* výhybkárna a strojírna. V regionu se také daří textilnímu průmyslu, s firmami jako je *Toray*, která se zaměřuje na prodej polyesterových tkanin, a *GALA a.s.*, specializovaná na výrobu sportovních míčů a dalších textilních výrobků. Stavebnictví a potravinářský průmysl jsou zde také významné, s firmami jako *Palírna U zeleného stromu* (nejstarší palírna v Evropě), *PENAM a.s.* (výrobce pečiva), a *Makovec, a.s.* (prodej masných a uzenářských výrobků) (Gajdošová, 2015).

2 FOLKÓR NA PROSTĚJOVSKU

2.1 Hanácký soubor písní a tanců Klas Kralice na Hané

Klas Kralice na Hané je folklorní soubor, který vznikl koncem roku 1971. Jeho cílem je prezentovat tradiční zvyky a kulturu Hané prostřednictvím tance a písně. Soubor se skládá z Hanácké muziky Klas a dětských složek Klásek a Kláseček.

Hanácký soubor Klas je složen z přibližně 40 tanečníků a hudebníků, jejichž věkové spektrum sahá od 15 do 100 let. Jeho choreografie reflektují každodenní i slavnostní události, jako jsou dožínky, masopust, přástky, svatby, a další. Kroje, ve kterých vystupuje soubor, odkazují na styl z 30. až 40. let 19. století, jak je znázornil v malbách slavný český malíř Josef Mánes. Soubor má bohaté zkušenosti s vystupováním v zahraničí, kde představuje českou lidovou kulturu.

Dětský hanácký soubor písní a tanců Klásek byl založen v roce 1976 a zaměřuje se na prezentaci folklóru Hané. Během své existence prošlo souborem stovky dětí. Klásek pracuje s dětmi ve věku od 10 do 15 let a aktivně se účastní různých kulturních akcí zejména v České republice. Soubor má rovněž podíl na udržování tradičních obyčejů a zvyků. Kromě toho vystupuje na různých událostech, jako jsou Dny seniorů nebo slavnostní přijímání občanů. V současné době má Klásek kolem 20 členů.

Kláseček je dětský hanácký soubor písní a tanců. Vznikl v roce 1988. Soubor sčítá kolem 30 členů ve věku od čtyř do devíti let. Se souborem Klásek společně vystupují a zúčastňují se kulturních akcí (Hanácký soubor písní a tanců Klas Kralice na Hané, 2024).



Obrázek 2: Hanácký soubor písní a tanců Klas
Zdroj: <https://www.klaskralice.cz/#home>

2.2 Hanácký folklórní soubor Kosíř

Vznikl v roce 1982 v Kostelci na Hané, název vznikl podle kopce Velký Kosíř, který se tyčí jako jediný vrch v rovinatém okolí a je také nazývaný „Hanácké Mont Blanc“. Folklórní soubor pravidelně vystupuje na akcích například plesy, svatby, hody.

V roce 2004 hanácký soubor Kosíř účinkoval v dokumentu o životě Josefa Mánese a Petra Bezruče. Natáčení probíhalo v krásných vesnicích okolo Prostějova (Hanácký folklórní soubor Kosíř, 2022).

2.3 Hanácký folklorní spolek

Hanácký folklorní spolek byl neboli Hanfos byl založen v roce 1991 a současně sdružuje soubory z okresů Prostějov, Olomouc, Přerov, Šumperk, Vyškov a Kroměříž. Členy spolku jsou jak dětské, tak dospělé národopisné soubory, celkem téměř 30, které se skládají z přibližně 500 tanečníků, zpěváků a hudebníků. Tato skupina souborů interpretuje tradiční Hanácký folklór a v některých případech také folklór z Lipenského (Hostýnského) Záhoří.

Hanfos aktivně pořádá oblíbené veřejné akce, včetně folklórních festivalů a přehlídek, jako je Setkání Hanáků, Velký krojový bál a Pout' Hanáků. Kromě toho připravuje národopisné programy na míru, které se zaměřují na tradiční svátky jako Velikonoce, Hody a Advent, a spolupřádá tematické konference, semináře a workshopy.

Spolek stojí v čele postupových přehlídek pro oblast Hanou, jako je Roztančená scéna, na které se prezentují choreografie dětských folklorních souborů, a vystoupení dětského zpěvu lidových písní O hanáckého kohóta (Hanácký folklorní spolek, 2024).

2.4 Štětovická slípka

Obsahuje početnou skupinu lidí na Prostějovsku, kteří se zajímají o hanácké tradice. Snaží se obnovit staré lidové zvyky a tradice, pečovat o přírodu, zachovat místní památky, jako jsou křížky a kapličky. Štětovická slípka pravidelně uspořádává společenské akce nejen pro děti, ale i pro dospělé. Obvykle pořádají akce – průvod Masopustu s vedením medvěda, Vynášení Smrtky, Dožínkový průvod, Kateřinskou zábavu, Svatomartinský průvod a Živý betlém (Štětovická slípka, 2024).

3 LIDOVÝ ODĚV NA HANÉ

Haná prošla významným vývojem v oblasti lidového kroje, který ovlivnil podobu a charakter samotného tradičního oděvu. Různá území Hané se vyznačují svými specifickými regionálními lidovými oděvy. „*Oděv se odlišoval podle majetnosti, pohlaví, věku nebo stavu jeho nositele. Podle funkce se odlišoval oděv všední, sváteční a obřadní*“ (Bečáková, 2021, s.43).

Hanácký lidový kroj je uměleckým dílem, které nese estetické a morální hodnoty a má hluboký kulturně – historický a národopisný význam. Patří mezi nejpůsobnější kroje v České republice a představuje bohatství této oblasti. Jeho výšivky a krajky jsou bohaté a pestré, často inspirované přírodou. Motivy zahrnují rostlinné prvky, jako jsou luční zvonečky, tulipány, jablíčka, srdíčka, růže a další květiny a lístky. Tyto motivy jsou často doplněny geometrickými ornamenty, což dokládá silné propojení lidí z Hané s přírodou (Bečák, 1997).

V regionu Hané bylo zemědělství založeno především na pěstování obilí, přičemž konopí a len patřily mezi významné hospodářské plodiny. Tyto rostliny sloužily jako hlavní zdroj materiálu pro výrobu hanáckého lidového kroje. Lidový kroj se v různých částech regionu Haná liší v barvách, vzorech, výšivkách a střihu jednotlivých částí oděvu. (Ludvíková, 2002).

3.1 Historie lidového oděvu na Hané

V průběhu druhé poloviny 19. století lidový kroj postupně ztrácel svou každodenní funkci a nosil se spíše jen při zvláštních událostech. Tento vývoj byl ovlivněn ekonomickým a společenským rozvojem, stejně jako módními trendy, které ovlivňovaly podobu lidového oděvu. Důležitou roli hrála i pozice regionu v rámci etnografických oblastí. Existence regionu Haná je doložena i na mapě Jana Amose Komenského z první poloviny 17. století, kde je označené jako „Na Hané“ a nachází se mezi městy Kroměříž a Vyškov (Bečáková, 2021).

3.2 Rozdělení lidových oděvů

Účelem oděvu byla ochrana před nepříznivými povětrnostními podmínkami. Lidé se proto oblékali podle aktuálního počasí a ročního období, často vrstvili nebo měnili svůj oděv. Oděv měl různé účely – *obřadní*, *sváteční* nebo *pracovní* a lišil se podle věku a společenského postavení nositele. S postupujícím věkem ženy přecházely k nošení kabátků a *jupků* místo rukávů. Důležitým okamžikem byla svatební slavnost, kdy nevěsta tradičně nosila čepici. Po svatbě ženy nosily vlasy stažené a zakryté čepcem, zatímco muži opouštěli prvky svého svobodného stavu. Dětský oděv se lišil od oděvu dospělých (Bečáková, 2021).

3.2.1 Oděv obřadní

Představoval nejvíce slavnostní formu oděvu. Základem byl sváteční oděv rozšířený o další prvky. V tomto kroji se objevovaly elegantní kabátky, kožichy a sukně z vlny. Nevěsta obvykle nosila výraznou korunku, nazývanou *pentlík* nebo *pantlák*, spolu s vyšívanou plachtou *úvodnice*. Na oděvu ženicha byl nejvýraznějším prvkem klobouk, šátek, zástěru (Bečáková, 2021).

3.2.2 Oděv pracovní

Tento druh oděvu byl jednoduchý a praktický, vyrobený z lněného a konopného plátna. Lidé nosili pouze nezbytné kusy oděvu, často ty, které byly určeny k zničení. Zástěru nosili nejen ženy, ale i muži. Ve 20. století lidé začali více používat oblečení z hotových kolekcí, jako jsou *tepláky*, *svetry* a *gumáky*, často kombinované se staršími krojovými součástmi (Bečáková, 2021).

3.2.3 Oděv sváteční

Svátečním oděvem se rozumělo oblečení, které se oblékalo pouze v neděli a při významných církevních svátcích. Zvláštní pozornost byla věnována estetickému vzhledu oděvu. Sváteční šaty se dělí do dvou verzí: pro dopolední bohoslužbu v kostele nebo oděv pro venkovské oslavy a slavnosti (Bečáková, 2021).

3.2.4 Ženský kroj

Spodní suknice, též nazývaná jako *rubanda*, *opasnice* nebo *spodnica*, je komponenta oděvu vyráběná z konopného plátna, dosahující až do poloviny lýtek. Horní část se zavazuje kolem těla pomocí širokého pásu, který je pevně upevněný k suknici (Ludvíková, 2002).

V minulosti tento druh oděvu sloužil jako alternativa spodního prádla. V současnosti se však spodní suknice již nepoužívá. Ženy nyní obvykle nosí na spodní prádlo různé typy rukávků a spodní část těla bývá zakryta spodničkou, která se nazývá takzvaně „dále jen tzv.“ *cudná* (Bečáková, 2021).

Oplíčko, podobně jako horní část spodnice, bylo vyrobeno z jemné látky a zdobené bohatými výšivkami. *Oplíčko* se připevňovalo na ramena pomocí tkaniček nazývaných trháčky a svíralo se pomocí červené nebo bílé tkaničky zvané *haraska* (Bečáková, 2021).

Rukávce, oděv podobný ženské košilce. *Rukávce* se nosily v běžné dny z konopného plátna a o svátcích z plátna. Během léta se preferovaly krátké rukávce sahající po lokty, zatímco v zimě delší rukávce, které se doplňovaly kabátkem nebo kožíškem. Sváteční rukávce byly

hojně vyšíváné ve žluté barvě a zdobené vyšívanými náramky a límečky černé nebo bílé barvy. Dolní část těla byla pokryta několika bílými *spodničkami*, které byly ozdobené krajkou (Kostková, 2001).

Fěrtušek neboli zástěra dříve se šily v bílé barvě, později byly barvené modrým barvivem, kvůli častému zašpinění. Na významné události ženy měly tzv. sváteční *Fěrtušek* (Ludvíková, 2002).

Kordulka neboli *živůtek* (vesta) sahala mírně pod pás, ve předu se zapínala pomocí knoflíčků. Často býval ozdoben výšivkami z hedvábí. Zadní část byla zdobena obloučky, jejichž počet se lišil podle šířky zad žen. V Prostějově byly obloučky nazývány jako „*faldečke*“ (Ludvíková, 2002).

Všední *kabátek* byl obvykle zhotoven z plátna, zatímco na kabátky sváteční se preferovalo sukno nebo cajk. Kabátek byl princesového střihu s rukávy a sahal mírně pod pás. Kabátky byly zdobeny stuhami, knoflíky a výšivkami. Kolem krku se obvykle nosila stuha, zvaná *paterka*, která často měla zlatý okraj nebo byla vyrobená z krajky. Na přední části kabátku bylo mnoho knoflíků, jež byly zdobeny lemováním a výšivkami (Ludvíková, 2002).

V zimním období ženy nosily *kožich*, který byl většinou zhotoven z pravé kožešiny. *Kožich* bylo možno zapnout dvěma způsoby, buď na knoflíky nebo na pásek.

Přehozy, též *plachetky*, *plachty* nebo *ubrusy*, sloužily při návštěvě jiné vesnice nebo jako ochrana přes *kožich*. Ženy, které neměly finanční prostředky na *kožich*, používaly přehozy jako jeho náhradu. Koncem 19. století přehozy postupně nahradily *kožichy*.

Nezadané dívky nosily spletené vlasy do jednoho copu, vdané ženy nosily dva copánky. Na hlavě ženy nejčastěji nosily *šátek* či *čepec*. *Šátky* se vázaly podle specifického způsobu (Ludvíková, 2002).

Ženská obuv zahrnovala *střevíce* s nízkým podpatkem, zdobené výšivkou a charakteristickým srdcem umístěným na nártu. Kromě toho ženy nosily různé barevné *punčochy*, často ručně pletené (Bečáková, 2021).



Obrázek 3: Ženský kroj

Zdroj: https://www.hulin.kvalitne.cz/Kroj_zena.html



Obrázek 4: Ženský kroj

Zdroj: https://www.hulin.kvalitne.cz/Kroj_zena.html

3.2.5 Mužský kroj

Za letní pokrývku hlavy se považoval *klobouk*, který byl často přešíván a vylepšován. Muži si *klobouk* zdobili barevnými stuhami. Různé tvary klobouku něco symbolizovali například „dále jen např.“ kulatý tvar klobouk znamenal, že byl muž ženatý, či starý.

Košile – halena byla šitá z bílého plátna, rukávy byly často nabírané. Kolem krku je zdobena černou šňůrkou, která se zavazovala do tvaru mašličky. Výstřih košile byly hojně zdobený černými hanáckými ornamenty např. srdce, květiny. Při slavnostních událostí muž nosili tzv. slavnostní košile z jemného kupovaného plátna.

Gatě – kalhoty představují jednu z nejstarších součástí mužského kroje. Ve všední dny muži nosili gatě z domácího plátna. Nejprve se nosily krátké, později dlouhé a často nohavice sahaly až po kotníky. Sváteční kalhoty byly buď úzké, či široké, často byly kožené. Barevnost kalhot se postupně měnila. Mladí muži nosili žluté kalhoty a staří červené. Každý region měl odlišné tvary kalhot a barvu.

Pásek měl dříve funkci praktickou – přidržoval kalhotky. Později se stal ozdobou. Pásky byly široké většinou měli 15 cm a ukrývala se v něm kapsička na peníze. Barevnost pásků a motivy se lišily podle regionu. Pouze bohatí lidé si mohli tenhle doplněk k oděvu dovolit a nosili ho pouze v neděli, či ve významných dnech.

Vesta, kordulka, frydka anebo lajdík, má kratší střih, dosahuje pouze k pasu. Vyšívané ornamenty na kordulce zahrnují geometrické a rostlinné vzory. Obsahuje falešné knoflíky a kapsy. Tvar vesty se téměř neměnil. Barevnost vest se lišila podle regionu. Na Hané se nosily převážně černé, modré s červeným či bílým lemováním (Bečák, 1997).

Plášť se přehazoval přes ramena, či se vázal pod krkem šňůrkou. Byl dlouhý až po zem a většinou byl vyroben z modrého nebo černého sukna. *Pláště* byly vyhrazeny pro významné události (Ludvíková, 2002).

Kožich byl ušit se ze dvou ovčích kůží. Sváteční kožich byl dlouhý až k patám, rukávy se k němu přišívaly zvlášť, oblékal se přes hlavu. Nejprve se nosily bílé – nebarvené *kožichy*, později byly barvené do červeno – hnědé barvy. Nosili se i kožichy krátké, které byly olemovány červenou vlnou z berana.

Nejstarší druh obuvi byly nízké *střevíce*, nosily se ve sváteční dny. Svobodní muži chodili přes léto bosí a v zimě si obouvali boty z tvrdé kůže, které sloužily pouze k práci. Později se nosily černé vysoké *holínky*, které byly ozdobeny červenou kůží. Tvar boty byl špičatý a zadní část tvořila podpatek (Bečák, 1997).



Obrázek 5: Mužský kroj

Zdroj: <http://archiv.fos.cz/fotky/prezentace.phtml?id=1436&od=5>

3.3 Zánik a následné obnovení tradičního kroje

Nepřijetí tradičního oděvu mladou generací vedlo k napětí mezi mladými lidmi a jejich rodiči. Postupný přechod k novému způsobu oblékání nebyl jednotný, ale zároveň nezastavitelný. Tento trend se nejprve projevil především v okolí Prostějova, ovlivněný vzrůstajícím textilním průmyslem. Tradiční kroj začal ustupovat od 50. let 19. století. Když se jednotlivé krojové prvky přestaly nosit, lidé k nim chovali lhostejný postoj. Jednotlivé části kroje byly rozdávány v místech, kde kroj ještě nevymizel. Konec 19. století přinesl na venkově obnovu zájmu o tradiční kroj. Po delší době od jeho opuštění ustoupil odpor a začal se vnímat jako symbol Hané. Kroj byl začleněn jako národní uniforma, což dokládá způsob nošení kabátu, přehozeného přes rameno, což sokolové dříve nosili (Ludvíková, 2002).

3.4 Hanácká svatba

Svatba představuje významný milník v životě muže a ženy. Svatby bývají provázeny množstvím zvyků a tradic. V tomto textu se také nachází krátká pasáž o tradiční hanácké svatbě, která poskytuje vhled do minulosti našich předků. Některé z těchto zvyků jsou humorné, jiné přetrvaly nezměněné a dodnes jsou zachovány, zatímco některé mohou být pro současnou nevěstu spíše úlevou, že už nejsou praktikovány.

Hanáci vždy pokládali svatbu za velkou oslavu, a tak se také chovali. Svatba byla v minulosti finančně náročnou událostí, kterou si však patřičně užívali. Na veselky chodilo široké okolí příbuzných a sousedů. Z náboženských důvodů se svatby nekonalý v době adventu a půstu. Ideální období pro svatby bylo během masopustu a po sklizni, kdy už byla ukončena většina polních prací a lidé měli více volného času. Svatební oslavy trvaly až několik dní někdy až celý týden. Před samotnou svatbou probíhaly důkladné přípravy a dodržoval se určitý časový rozvrh (Žáková, 2005).



Obrázek 6: Hanácká svatba

Zdroj: https://olomoucky.denik.cz/galerie/hanacka_svatba.html?photo=6&back=375905589-1929-43

Charakteristickým znakem tradiční hanácké svatby byl svatební koláč, který měl jedinečný vzhled. Tento koláč byl vysoký, skládal se z několika pater a na vrcholu měl drobné ptáčky vyrobené z jiného těsta. Kvůli symbolům ptáčka a květů, byl nazýván „strom života“, jelikož symbolizoval radost a plodnost nového manželství. Na svatební hostině se podávalo

devět chodů jídel, k nimž se pilo pivo a dezertem byly svatební koláčky. Před samotnou svatbou byly obvyklé námluvy, což je dnes již nezvyklá praxe. Úkolem ženichovy družby bylo domluvit sňatek, projednat věno nevěsty a sepisovat vzájemnou svatební smlouvu (Habustová, 2004).

3.5 Tradiční lidové pečivo

Tradiční pečivo hrálo v kuchyni Hané významnou roli a bylo spojeno s různými svátky a událostmi v průběhu roku. Obyvatelé Hané si mohli vychutnávat rozmanitou stravu díky úrodné krajině, která jim poskytovala dostatek obilnin, okopanin, luštěnin a píce. I přes bohatství surovin preferovali jednoduchá jídla, která připravovali s předstihem na několik dní. Výjimečné pokrmy a sladkosti si Hanáci nechávali na sváteční příležitosti, jako je Nový rok, kdy se pekli novoroční makovník. Těsto pokryté makovou nádivkou bylo zdobeno lístkovými kohoutky, které na tmavém podkladu vytvářely působivý obraz.

Na ostatky byly typické koblížky s důlkem uprostřed, plněné povidly nebo marmeládou. Další druhem pečiva je tzv. "boží milosti", jsou smažené a posypávané cukrem, jedná se o podobné pečivo koblížkům. Velikonoční mazanec, makovníčky a vdolečky byly dalšími tradičními pečivy. Vdolečky, pečené v chlebové peci, byly ceněny nejvíce, chutnaly totiž nejlépe. Chlebovou pec měli téměř všechny domácnosti na Hané, včetně sedláků, chalupníků a některých domkařů. Ti, kdo vlastnili chlebovou pec, si obvykle pekli chléb sami doma. Svatý Martin byl spojen s pečením martinských rohlíčků, které měly tvar podkovy a byly plněné mákem nebo povidly. Na svatého Mikuláše se připravovaly perníčky z medového těsta, které se nechaly několik týdnů odležet, aby získaly správnou konzistenci. Vánoční období pak zahrnovalo pečení vánočního cukroví, jako jsou vanilkové rohlíčky a linecká kolečka, a na Štědrý den se připravovala vánočka (Bečák, 1997).

4 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V HISTORICKÉM KONTEXTU

Lidové zvyky a tradice mají v kontextu historie významný vliv na formování společnosti a kultury. Tyto kulturní prvky jsou jakýmsi spojovacím prvkem, který přenáší dědictví z generace na generaci. Některé zvyky jsou sdíleny s jinými kulturami, zatímco jiné jsou specifické pro daný národ. Podle Ottova slovníku naučného (Otto, 1908) jsou zvyky chápány jako činy, které se stávají automatizovanými díky častému opakování. Tradice můžeme chápat jako charakteristický prvek pro danou oblast v konkrétním historickém období, kdy se očekává, že většina komunity tuto tradici nějakým způsobem respektuje. Příběh lidových zvyků a tradic sahá do pohanských dob, kdy lidé věřili v magické rituály ovlivňující přírodní cykly. Mnoho současných tradic má své kořeny v těchto starých rituálech, jako například pletení velikonoční pomlázky, pálení čarodějnic nebo vánoční věštby. S postupným přechodem na křesťanství byly klíčové svátky integrovány do církevního roku a často spojovány s pohanskými slavnostmi, což vytvářelo zajímavou syntézu kultů. Zvyky a tradice nejsou statické; vyvíjejí se a přizpůsobují se společenským a kulturním změnám. I v dnešní době hrají důležitou roli v udržování kulturní identity a posilování sociální soudržnosti prostřednictvím společných rituálů (Kukal, 2010).

V současné době bohužel mnoho zvyků ztratilo svůj původní kouzelný charakter a transformovalo se spíše v zábavu či folklór. I přes tuto proměnu však zůstávají důležitým prvkem společnosti, přinášejícím lidem společné zážitky a sloužícím jako pojítka propojující tisíce individuálních osobností v rámci komunity. Některé tradiční zvyklosti se sice stále praktikují, avšak většina z nás o nich ví jen velmi málo a často se ani nepokoušíme je hlouběji porozumět. Jejich vykonávání tak může být pouze formou hry, někdy bez skutečného prožitku. V minulosti byly mnohé formy lidových obřadů spojeny s náboženstvím, mýty a přírodou. Bohužel, v dnešní době, kdy je životní tempo zrychlené, se tyto zvyky dostávají do ústraní. Mnohé byly potlačeny, zapomenuty, a přežily jen ty, které jsou buď spojeny s formou zábavy nebo komerce (Šottnerová, 2009).

Některé zvyky si naopak stále udržují svou původní magickou povahu, ačkoliv si to většina společnosti již neuvědomuje. Vysoké platy politiků a manažerů jsou spojovány s jejich nadlidskou mocí, podobně jako tomu bylo v minulosti u faraonů, u nichž bylo věreno, že jsou bohy (Kukal, 2010).

Především u dětí mají tyto tradice, i když jsou podporovány obchodními řetězci, stále opravdovou kouzelnou moc. Pro děti představují tyto tradice autentické a pohádkové okamžiky. Pro malého jedince může například rozkrojení jablíčka znamenat důležitou věštbu, a lodička ze skořápky může v jejich světě fantazie skutečně doplout až na magický ostrov. V dětské mysli neexistují žádné omezení a kouzla fungují tak, jak by měla fungovat.

Je proto klíčové podporovat tento nádherně kouzelný svět a předávat další generaci tradice a zvyky, aby rozuměla tomu, proč nás tyto okamžiky sbližují už po staletí. Na rozdíl od dospělých děti ještě nebyly vyhnány z nesvazujícího ráje cyklického času. Pro ně znamená, že jejich dny se ještě nedělí na hodiny, a i když znají názvy měsíců, pro ně mají význam spíše v konkrétních událostech. Důležité jsou pro ně významné mezníky, jako kdy půjdou domů po obědě, kdy mají keramický kroužek, nebo kdy navštíví své babičky. Stále očekávají třešně a jahody, radují se z příchodu Ježíška a umí se na tyto významné dny upřímně těšit (Kukal, 2010).

Celý rok a s ním spojené tradice a svátky můžeme rozčlenit do několika období, což nám pomáhá lépe se orientovat. Detailněji se těmito obdobími budeme zabývat v následující kapitole, nyní však provedeme stručné vymezení.

České obyčeje a tradice spojené s jarem se zaměřují na pozitivní ovlivnění očekávaných změn v přírodě, zahájení jarních prací, růst rostlin a ochranu zvířectva. Rituální přechod k novému období je symbolizován akcemi, jako je vynášení smrti a přinášení nového léta. Obyčeje během Velikonoc pak reflektují obnovu životních sil a vytvářejí atmosféru pozitivní proměny (Večerková, 2015).

Pojem léto etymologicky označuje teplou část roku. Astronomicky začíná letním slunovratem a končí podzimní rovnodenností. Je to období, kdy převažuje teplé počasí, a zejména čas pro vegetační klid a zrání obilovin. Pro mnoho lidí, zejména z venkovských oblastí a katolicky věřících, znamená léto, a zejména měsíc červenec, čas poutí na často vzdálená místa. Konec léta a začátek podzimu přináší období hospodářské sklizně, které se slaví v dožínkách, při vinobraní, posvícení a různých hodováních. Symbolem podzimu dnes jsou létající draci v rukou dětí, prastarý zvyk pocházející z Číny, který u nás rozkvétá asi až od konce 19. století. Z církevního pohledu začíná druhé liturgické období po letnicích, které je provázeno mnoha významnými liturgickými a tradičními událostmi (Večerková, 2015).

Během zimního období se otevírá široká paleta tradic a zvyků. Během adventu se slaví mnoho svátků a celé dny jsou propleteny atmosférou naplněnou očekáváním.

4.1 Historické lidové zvyky a tradice na Prostějovsku

Obyčeje, v etnologické literatuře chápány jako obřady, zvyky, slavnosti a svátky spojené s životním cyklem Ježíše Krista a světců, plní různé funkce. Tyto funkce zahrnují komunikační, zábavné a v minulosti i užitečné a ochranné, často realizované na principu magie. Původním záměrem těchto obyčejů bylo zajistit hospodářskou prosperitu a vitální síly člověka. Dnes se oslavy těchto událostí liší, s většími či menšími odchylkami, v závislosti na regionu, kde jsou slaveny. Společným znakem však zůstává propojení s křesťanským učením a lidovým pojetím, kde světci mají moc zajišťovat zdraví, chránit úrodu a pomáhat v různých oblastech lidského života. Tento fenomén je označován jako „selské náboženství“. Klíčovým znakem těchto obyčejů a slavností je tradičnost, což znamená jejich trvání v čase. Lidové zvyky vykazují relativní stabilitu a jsou předávány formou tradice, což vedlo k jejich zachování. Současně však pozorujeme i vlivy, které směřují k jejich změnám (Večerková, 2015).

Některé tradice a zvyky již úplně zmizely, některé se změnily, jiné na naše území přišly nově, a další jsou dnes převážně spojeny s komercí. Následují vybrané zvyky, které jsou podle mého názoru stále či ještě všeobecně známy, a s nimiž je možné se setkat na území České republiky.

Na Prostějovsku se v průběhu historie udržovalo mnoho zvyků a tradic, z nichž některé přetrvaly až dodnes. Tato část se zaměřuje výhradně na ty nejvýznamnější. Zvyky jsou v této sekci uspořádány podle jednotlivých ročních období, začínající jarem a končící zimou. Každý zvyk je doplněn základní charakteristikou a lokálními variantami jeho současných či historických oslav.

4.2 Jaro (21.březen–20. červen)

Jaro, někdy označované také jako vesna, je jedním z čtyř ročních období. V tomto období se postupně prodlužují dny, teploty začínají stoupat a příroda se probouzí zimního spánku. Astronomické jaro obvykle začíná jarní rovnodenností kolem 21. března a končí letním slunovratem kolem 21. června. Jarní období zahrnuje měsíce březen, duben a květen (Lada, 2018).

Postní neděle

Období velikonočního půstu, známého také jako čas odříkání, trvá 40 dní. Začíná Popeleční středou a končí Velikonoční nedělí. Během tohoto období lidé omezují svůj jídelníček a také svůj společenský život, včetně zákazu svateb, zpěvu a zábav. Tato doba je ve znamení různorodých pohanských zvyků a křesťanských tradic (Šottnerová, 2004).

První neděle postní – „Černá“

Pravděpodobně se tento název odvodil od zvyku žen, které v období půstu, odložily barevné a výrazné kusy oděvů a nahradily je tmavými šaty a zástěrami, s černými šátky uvázanými na hlavě. Postní neděle měla různá pojmenování. Někde byla označována jako „Pytlová“, jinde jako „Pučálka“, podle pokrmu z namočeného a osmaženého hrachu, který se právě v tento den připravoval (Šottnerová, 2004).

Druhá neděle postní – „Pražná“

Tato neděle byla nazývána podle tradičního pokrmu zvaného "pražma", což byl pokrm vyrobený ze směsi praženého nedozrálého obilí. Tato neděle byla též známá jako „Sazometná“, neboť v tomto očištném dni se prováděl úklid a čistily se komíny (Šottnerová, 2004).

Třetí neděle postní – „Kýchavá“

„Kýchavá“ neděle dostala svůj název podle pověry. Počet kýchnutí u člověka v tento den určuje, kolik let bude ještě naživu. Původ tohoto zvyku se datuje od epidemie moru (Šottnerová, 2004).

Čtvrtá neděle postní – „Družebná“

V tento den bylo dovoleno mírně ustoupit od přísného postního režimu. Omezení na jídlo bylo uvolněno a mládež měla povoleno setkávat se a veselit se na návsi nebo v některém domě na vesnici. K této události se připravovaly větší kulaté koláče, které byly plněny různými druhy náplní, nazývané jako „družbance“. Družbance měly symbolizovat hojnost a společenskou radost spojenou s touto událostí, a tak se staly nedílnou součástí (Šottnerová, 2004).

Pátá neděle postní – „Smrtná“

Smrtná neděle, která předchází o dva týdny Velikonocům, byla tradičním dnem, kdy lidé prováděli rituální akce spojené s vyhnáním zimy, symbolizované smrtí. Tuto smrt zosobňovala loutka nazývaná Smrtka, Morana nebo Mořena. Figura je vytvořená ze slámy a hadrů (režná košile a sukně), často tvoří podobu ženy nebo dívky. Její obličej bývá malován a na krku má korále vyrobené z nebarvených vajíček. Někdy je ozdobena stuhami a papírovými věnci. Je připevněna na dřevěnou tyč a při hlasitém zpěvu mládeže je vynášena ze vsi, která byla buď vržena do vody, nebo spálena. Tímto způsobem se lidé snažili zbavit chladných a temných zimních dní (Šottnerová, 2004).

Smrtná neděle byla také spojena se zvykem přinášení léta. Dívky obcházely vesnice s litem nebo májíčkem, zpívající koledy a recitující říkanky. Tato tradice symbolizovala přechod od chladné zimy k teplejšímu a plodnému období léta (Langhammerová, 2004).

Na Prostějovsku se tradice dodržuje již od roku 2022. Začátek akce se konal na náměstí T.G. Masaryka. Folklorní soubor Mánes si pro účastníky připravil krátké vystoupení, poté se všichni shromáždili a vytvořili krojovaný průvod. Jedna ze spolupracujících základních škol představila svou vlastnoručně zhotovenou smrtku. Další školy se během průvodu prezentovaly menšími „majíčky“, aby vyjádřili příchod jara. Součástí průvodu byla společná říkanka, kterou se naučily všechny školy, školky i družiny o utopení Smrtky. Průvod prošel městem až do Kolářových sadů, kde je konec trasy a smrtka byla hozena do mlýnského náhonu (Kajlíková, 2022).

Šestá neděle postní – „Květná“

Květná neděle, poslední neděle před Velikonocemi, je označována jako neděle zelené ratolesti, kdy se slaví příchod Ježíše do Jeruzaléma. Lidé do kostela přinášeli k posvěcení zvláště jívové ratolesti (lidově zvané kočičky), ale světily se také košťata z březových větví, jedlové chvojí, pruty vrby jívy, lípy, větve, ze kterých se uvázal svazek, který byl ovázán červenou stuhou (Frolcová, 2001).

Kočičky, které byly svěceny, byly považovány za posvátné a přisuzovaly se jim magické schopnosti, které měly ochraňovat před neštěstími, kouzly a nemocemi. Lidé kočičky umísťovaly za rámy svatých obrazů nebo za domácí kříže ve světnicích, a někdy i hospodáři zapichovaly na okraje polí, aby chránili úrodu. Lidé si jimi také třeli oči, aby zmírnili bolest, a někdy je dokonce až jednu nebo tři kočky polykali, aby ulevili bolesti v krku.

Dalším zvykem bylo, že se v tento den nesmělo péct, aby se předešlo „zapečení květu“ a zajišťovala se plodnost ovocných stromů. Lidé si také v tento den oblékali své nejlepší nebo nové šaty (Šottnerová, 2004).

Velikonoce – Červené pondělí

Jedná se o nejstarší křesťanský svátek, který slaví zmrtvýchvstání Ježíše Krista, který byl ukřižován. Historicky byl také spojen s obnovou života v přelomovém období konce zimy a začátku jara. Lidové tradice zahrnují různé projevy, které navazují na církevní obřady a obyčeje spojené s obnovením životních sil. V těchto tradicích jsou často využívány očistné a symbolické prvky, jako jsou voda, oheň, vejce a zeleň (Večerková, 2015).

Dobou velikonoční rozumíme období od Popeleční středy až po Velikonoční pondělí. Datum Velikonoc se každý rok liší, protože připadá na první neděli po prvním jarním úplňku, což může být nejdříve 22. března a nejpozději 25. dubna (Bestajovský, 2004).

Poslední týden před Velikonocemi se nazývá pašijový nebo svatý týden. Tento týden začíná Květnou nedělí a vrcholí Velikonočním pondělím (Vondrušková, 2004).

Ostatní dny pašijového týdne mají specifická pojmenování: Modré pondělí, Šedé úterý, Škaredá středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota a Boží hod velikonoční. Každý den je spojen s tradičními zvyky a rituály, některé se dodržují dodnes (Motlová, 2010).

Pašijový týden, známý také jako svatý nebo velký týden, začíná hned po Květné nedělí. Podle tradice by mělo být v domácnosti vše uklizeno, okna umyta a připraveny nové šaty. Na „Modré“ či „Žluté“ pondělí začínaly pro děti jarní prázdniny. Hospodyně v „Šedivé úterý“ tradičně vymetaly pavučiny. „Sazometná středa“ získala svůj název od předků, kteří v tento den čistili saze z komínů. Někdy se tento den označuje i jako „Škaredá středa“, symbolizující zradu Jidáše, který v tento den zradil Ježíše (Bestajovský, 2004).

Zelený čtvrtek v obci přinášel zvláštní tradice spojené s uvítáním hříšníků, kteří byli symbolicky osvobozeni od svých trestů. Tito jednotlivci byli přirovnáváni k uschlým ratolestem, které se opět staly zelenými a svěžími. Tradiční pokrm pro Zelený čtvrtek zahrnuje pokrmy s obsahem zeleniny, jako jsou kopřivy, hrách a zelí, které nahradily původní špenátovou tradici. Dalším tradičním jídlem jsou pečiva ve tvaru krouceného provazu, nazývaná jidášky, symbolizující biblického Jidáše, který se údajně oběsil (Večerková, 2015).

Velký pátek je považován za nejtišší den v roce. Během tohoto dne se lidé zdržují přísného půstu, nekonají se mše a zvony v kostelech zůstávají němé. Lidé v tento den by neměli provádět běžné domácí práce, jako je úklid, práce na poli nebo praní prádla (Motlová, 2010).

Název „Bílá“ sobota odkazuje na roucha novokřtěnců, kteří byli bíle oděni při přijímání křtu. Tento den je znám také pečením tradičního pečiva, zejména mazance ve tvaru bochníku. Před upečením hospodyně vykrajují znamení kříže na povrchu těsta. Řetízek mandlí kolem bochánku symbolizuje Kristovu korunu (Večerková, 2015).

Na Prostějovsku mají specifické tradiční obyčeje spojené s Velikonocemi. Na Květnou neděli se ve městě světí kostele vrbovými ratolestmi, známé také jako kočičky. Během Zeleného čtvrtku, Velkého pátku a Bílé soboty chodí po městě tzv. klapači nebo hrkači, kteří nahrazují mlčení zvonů. V sobotu dopoledne se děti oblékají do chlapeckých krojů a chodí po koledě.

Za koledování obdrží odměny v podobě sladkostí, peněz a syrových vajec, ze kterých připravují smaženici. Velikonoční neděle je ve městě zasvěcena požehnání velikonočních pokrmů v kostele, včetně mazance a beránka. Na Velikonoční pondělí dopoledne se chlapci vypraví na *pomlázku*, *mrskut* či *šmírgust*. Upletenou pomlázkou symbolicky šlehají dívky, které jim na oplátku rozdávají malovaná vejce a sladkosti. Děvčata odmění chlapce i barevnou stuhou, kterou připevní na jejich upletenou pomlázku. (Otáhalová, 2019).

Typická Hanácká Velikonoční říkanka:

*„Jedno bílý,
dvě červený,
to je moje potěšení.*

Klének vdolka

pro pacholka

a půlečku

pro děvečku.

Kadlik bóchá

do kožucha,

te si ešče

ber fěrtocha“ (Pachtová, 2020, s.64).

Pálení Čarodějnic

Ve folklórní tradici hraje významnou roli období večera filipojakubské noci z 30. dubna na 1. květen, během nichž se provádějí různé magické rituály, především zaměřené na ochranu zvířectva a úrody. Tyto rituály souvisí s archaickou vírou, že právě v této době vstupují zlé síly do lidského života (Večerková, 2015).

Označení zlých sil byl Ďábel a jeho oddaní pomocníci, tj. čarodějové a čarodějnice, kteří měli za úkol škodit lidem (Šottnerová, 2009).

Lidé se snažili ochránit před zlou silou tím, že u sebe nosili u sebe např. větvičku, svícenou křidu. Na vyvýšených místech ve vesnicích zakládali ohně, aby město chránili před nadpřirozeným vlivem čarodějnic. Postupem času začali lidé do zapálených ohňů vyhazovat loutky čarodějnic vyrobené ze slámy, hadrů. Spálení má za cíl očistit přírodu a lidi od zlé moci (Vondrušková, 2004).

Na Prostějovsku konkrétně ve Vrahovicích se každoročně koná 30. dubna pálení čarodějnic. Děti i dospělí chodí přestrojení v čarodějnickém kostýmu. Program nabízí malování na obličeje, čarodějnické soutěže, opékání špekáčků. V pozdějších hodinách pálení čarodějnic (Prostějov statutární město, 2023).

Máje (1. května)

Měsíc květen, podle českého názvu, skutečně přináší vůně, květiny a sytě zelené barvy. Tato tradice má pravděpodobně hluboké kořeny v minulosti, pravděpodobně vychází z dávných jarních slavností. Hlavním symbolem této doby je máj neboli májka, májek – je ozdobený strom, který představuje jaro a lásku (Šottnerová, 2007).

Stavění Máje

Tato tradice má velmi dlouhou historii a byla rozšířená jak ve venkovských, tak městských oblastech. Máj býval umístěn na návších, před radnicemi, zámky, kostely a také před domy šlechty a někdy i před domy svobodných dívek. Aby vydržel co nejdéle, byl máj zhotoven z jehličnatého dřeva, převážně ze smrku, jedle nebo borovice. Bývalo obvyklé, že kmen byl zbaven kůry a zelená část byla vyzdobena barevnými stuhami, papírovými proužky, šátky, stuhy, krepovými růžemi a květy. K zelenému vršku byl na vrcholcích přidán věnec z chvojí. Také byl zdoben a někdy k němu byly připevněny láhve s alkoholem, což lákalo zejména mladé muže. Pořádaly se soutěže, kdo nejvýše a nejrychleji vyšplhá po kmeni, ten pak obdržel tuto odměnu. Ozdobení máje byla převážně starostí žen, ale samotná stavba stromu nebyla snadná záležitost a vyžadovala mužskou práci. Poté následovaly dlouhé dny a noci až do svatodušních svátků, kdy se lidé střídali v hlídání, aby se máj nedostal do cizích rukou nebo aby někdo neukradl věnec. Ukradnutí máje bylo největší potupou, která mohla postihnout muže v dané vesnici či městě, a stala se důvodem pro výsměch ze strany sousedních obcí. Pokud některá skupina nechala ukrást máj, nemohla pak uspořádat oslavu s hudbou při příležitosti jeho kácení (Šottnerová, 2007).

Tradice Stavění Máje se dodržuje pouze v okolních vesnicích na Prostějovsku, a to ve Vrbátkách. Dobrovolní hasiči ve Vrbátkách každoročně staví Máj. O hlídání postavené Máje se starají mládenci z Vrbátek. Chlapci si u hlídání zpříjemňují čas, tím, že si udělají oheň, opečou špekáčky, někteří kluci hrají na kytaru.

4.3 Léto (21. červen–22.září)

Léto, je další ze čtyř ročních období. V této době jsou nejvyšší teploty a nejdelší dny, příroda vydává zralé plody. Astronomické léto začíná letním slunovratem 21. června a končí podzimní rovnodenností 22. nebo 23. září. Léto zahrnuje měsíce červen, červenec a srpen (Lada, 2018).

Dožínky

Dožínky, známé také jako dožatá nebo obžínky, slavily konec sklizně. Slavnost zahajovalo odvezení posledního klasu obilí z pole – snopem z pole. Tento snop byl formován do podoby ženské figury zvané „baba, nevěsta, barbora, či žebrák nebo konopička.“. Během průvodu z pole byl nazdobený polními květy a klasy, opentlený vezen do stodoly. Někteří pracovníci na voze seděli, zatímco jiní šli pěšky za ním. Občas se k nim přidali i muzikanti, ale vždy byl tento rituál doprovázen zpěvem. Dívky nosily na hlavách věnce a muži byli ozdobeni klobouky (Langhammerová, 2004).

Během dožínky bylo zvykem, že sedlák hostil dělníky podle úrovně zámožnosti domu. Součástí oslav bylo obvykle pečivo, koláče a chléb z nové mouky. Tato tradice poskytovala prostor pro rozvinutí dekorativní výzdoby. Na velkostatecích bylo běžné připravovat několik věnců a kytic z obilí a květů. Věnc, vyrobený z posledních klasů obilí a dalšího květinového materiálu, hrál klíčovou roli v dožínkových slavnostech. V tradičním pojetí byl věnc považován za ochranný prvek, a to díky víře v ochrannou sílu kruhu (Večerková, 2015).

Obvykle měl věnc klasický tvar, ale na Hané lidé tvarovali věnce do složitějších tvarů, jako je například královská koruna. Podle pověr měl dožínkový věnc magickou sílu, která mohla přinést uzdravení a ovlivnit úrodu v následujícím roce. Pokud se jarní setba promísila se zrny z tohoto věnce a z posledního snopu, byla dobrá úroda zajištěna. Věnc byl určen pro hospodáře, vrchnost nebo šafáře a obvykle ho předávalo děvče z vesnice. Večer se pořádaly společenské události doprovázené pohoštěním, tancem a zábavou (Šottnerová, 2006).

Na Prostějovsku oslava Dožínky téměř vymizela. O zachování tradice se pokouší vesnice známá jako Náměšť na Hané, kde se každoročně pořádá Dožínková slavnost. Pro děti je připravený program v podobě překážkové dráhy ze slámy, výstava zemědělské techniky, klásková naučná stezka. Pro dospělé nabízí farmářský trh, edukativní výstavy a tematická výzdoba. Celou akci doprovází hudební kapely (Zemědělský svaz České republiky, 2023).

Hody

Hody jsou tradičním folklórním svátkem, který se koná jak v letních měsících, tak během podzimu. Tyto události jsou významné pro společenství, kde místní obyvatelé i návštěvníci mohou vidět lidové kroje, sledovat taneční vystoupení a poslouchat cimbálovou hudbu (Lidové tradice z regionů Moravy, 2011).

4.4 Podzim (23. září–20. prosinec)

Podzim, jedno ze čtyř ročních období, přináší postupné zkracování dnů, ochlazování a přípravu přírody na nadcházející zimní období. Astronomický podzim začíná s podzimní rovnodenností mezi 22. a 23. zářím a končí se zimním slunovratem stejným datem. Podzimní měsíce zahrnují září, říjen a listopad (Lada, 2018).

Svátek všech svatých – Dušičky (2. listopad)

Svátek všech svatých se slaví 1.11. a Památka zesnulých (Dušičky) 2.11. Tyto svátky mají původně keltský původ, ale později se staly součástí křesťanské tradice. V rámci církevních obřadů, zejména zádušních mší se lidé modlí za zemřelé s cílem očistit jejich duše od hříchů (Motlová, 2010).

Lidová tradice přinášela různé zvyky, jimiž živí projevovali úctu a podporu duším v očistci. Lidé postavili lampu s máslem k ohni nebo na okno, což mělo symbolizovat možnost, aby si duše mohly "otřít" své rány. Také se věřilo, že pokud pila nebo nůž zůstane v tento den ostrým vzhůru, duše v očistci budou muset procházet dvojnásobným utrpením. Vymetání smetí z domu bylo zakázáno, aby se dušičky neplašily. Lidé pekli koláče a mysleli na duše v nebi, aby měly dušičky posvácení. V lidových tradicích byl déšť vnímán jako výraz smutku duší za jejich hříchy (Večerková, 2015).

Během Dušiček lidé navštěvují hřbitovy. Hroby jsou zdobeny věnci, květinami a osvětlovány svíčkami. Tato tradice odráží úctu a vzpomínku na zesnulé, a hřbitovy se stávají místem ticha, úcty k zesnulým a vzpomínáním na milované, kteří již nejsou mezi námi (Motlová, 2010).

Halloween (31. říjen)

Tenhle svátek je pro děti radostnější než Dušičky. V naší zemi je Halloween poměrně novým zvykem. Původní oslava, která stála u zrodu tohoto zvyku, se nazývala Samhain a v keltském jazyce toto slovo označovalo „konec léta“. Konal se poslední den keltského roku, 31. října, byl známý tím, že se podle pověstí čarodějnice, kouzelníci a duchové vyrojili a vzbuzovali strach. Irové, potomci starých Keltů, kteří opustili svou vlast v minulosti kvůli

práci, přenesli tento zvyk do Ameriky, kde získal velkou popularitu. Název pravděpodobně pochází z výrazu „All Hallow's Eve“, což znamená „předvečer všech svatých“. V dnešní době už svátek Všech svatých s Halloweenem příliš nesouvisí. Halloween spíše evokuje nadpřirozené síly, oslavuje temnotu a je považován za nejstrašidelnější den v roce. Součástí tohoto svátku jsou motivy jako netopýři, černé kočky a pavouci. Fantastické bytosti jako vlkodlaci, upíři a jiní se ožívují skrze různé masky a kostýmy, které si děti oblékají a v nich chodí po domech a koledují. Děti navštěvují domy a žádají o sladkosti a čokoládu. Pokud je neobdrží, provádějí drobné zlomyslnosti. Děti potrou kliky cukrovou vodou, vysadí dveře z pantů nebo házejí po domě dýněmi nebo zelím. Charakteristickým prvkem Halloweenu jsou vyřezávané dýně s nasvícenou svíčkou uvnitř (Šottnerová, 2005).

Na prostějovských základních školách se již několik let slaví Halloween, tak, že se žáci i pedagogové 31. října převlečou do kostýmů. Na Základní škole Bedihošť dokonce věnují jednu vyučovací jednotku „Soutěži o nejlepší Halloweenský kostým“.

Svatý Martin (11. listopad)

I když astronomická zima začíná teprve zimním slunovratem, který připadá na 21. prosince, vnímáme venkovní chlad již dříve. To potvrzuje pranostika „*den svatého Martina, zimní časy začíná*“ (Skořepa, 2013, s.52).

Období Svatomartinských hodů je tradiční čas oslav a veselí. Během těchto slavností se podávala husa, známá jako "Martinská husa", kterou si pochutnávali lidé jak ve městech, tak na vesnicích. Při porcování husy se lidé řídili určitým pořadím, aby každý dostal svůj spravedlivý díl. Lidé prý podle zbylých kostí dokázali předpovědět počasí.

Z kynutého těsta určeného pro buchty a rohlíky se připravovalo pečivo ve tvaru rohů a rohlíky byly ohnuté do tvaru podkovy. Tento zvyk vycházel z tradice spojené s tím, že svatý Martin často cestoval na koni (Šottnerová, 2005).

Svatá Kateřina (25. listopad)

V minulosti na Hané se konaly kateřinské zábavy v den svaté Kateřiny. Tyto zábavy byly doménou žen. Protože v ten den vládla svatá Kateřina, bylo to přesně naopak, muži čekali, až je nějaká žena pozve k tanci. Všechna zařízení, která obsahovala kola (jako kolovraty, mlýny, povozy), musela být v tento den zastavena a nesmělo se s nimi pracovat (Šottnerová, 2005).

Svätý Ondřej (30. listopad)

V lidové tradici je svátek sv. Ondřeje zvláště spojován s rituály a tradicemi, zejména pokud jde o nevěsty. Dívky v tento den praktikovaly věštby, aby získaly informace o svém budoucím osudu. Mohlo se jednat o předpovědi ohledně toho, zda se v následujícím roce vdají, kdo bude jejich ženichem, nebo jaké povolání bude mít jejich budoucí manžel (Motlová, 2010). Jedním z pokusů předvídat budoucnost bylo lití olova. Tvar odlitku naznačoval, jaké povolání bude mít dívčin budoucí manžel. Jinde dívky čekaly až hodiny odbijí půlnoc, poté se děvčata vydala klepat na kurník. Pokud zakokrhá kohout, znamenalo to, že se dívka vdá, pokud se ozvala slepice, musela dívka ještě rok čekat (Herynek, 2005).

4.5 Zima (21.prosinec–20.březen)

Zima, je poslední ze čtyř ročních období. V této době jsou nejnižší teploty a nejkratší dny, příroda usíná pod sněhovou přikrývkou. Astronomická zima začíná zimním slunovratem 21. prosince a končí jarní rovnodenností 21. března. Zima zahrnuje měsíce prosinec, leden a únor (Lada, 2018).

Advent

V křesťanské tradici to odkazuje na očekávání příchodu spasitele, Ježíše Krista. Advent je čtyřtýdenní období (koná se první nedělí po svátku sv. Ondřeje a končí poslední nedělí před 25. prosincem), které dosahuje vrcholu na Štědrý den, tj. 24. prosince (Šottnerová, 2009). Dříve, bylo toto období spojeno s pohanskými slavnostmi slunovratu (Honzíková, 2005).

Adventní doba byla obdobím postním a střídým, doprovázeným mnoha zákazy. Lidé přestali tančit a svatební obřady se nekonaly. Přesto si lidé tento čas oblíbili. Obsahoval několik pěkných svátků, které trochu zkrátily dobu očekávání a příprav na nejvíce očekávaný svátek – Štědrý den. Dospělí i děti každé ráno navštěvovali jitřní bohoslužbu nazývanou „roráty“. Ve stínu kostelních lavic lidé zapalovali tzv. rorátní svíčky, které měly různé tvary. Nejoblíbenějšími předměty byly modlitební knížky a věnečky zdobené drobnými květy a ozdobami z barevného vosku. Po večerech se naši předkové scházeli ke společné práci, jako bylo předení a draní peří. Čas si zkracovali a zpříjemňovali zpíváním písní, hraním her, vyprávěním pohádek, které mohly být buď veselé nebo smutné (Herynek, 2005).

Příchod adventu inspiroval lidi k vytváření různorodých dekorací, her plných radosti i náboženských zvyků a přípravě postních pokrmů. Mnohé dekorace překročily původní regionální hranice a rychle se rozšířily i na další místa, včetně naší země, jako například

adventní věnec. Je zdoben čtyřmi svíčkami, každá z nich symbolizuje adventní neděli (Vondrušková, 2004). V průběhu adventu se slaví mnoho svátků všech svatých.

Svatá Barbora (4. prosinec)

Tradice věštění na vdavky, budoucí život a splněná přání v příštím roce se udržela do současnosti. Tato věštba probíhá s pomocí nařezaných ovocných stromů nazývaných barborky. Jestliže tyto větvičky zazelenají či vykvetou do Štědrého večera, věří se, že přání se splní (Večerková, 2015).

Svatý Mikuláš (6.prosinec)

Je spojen s návštěvou, při níž Mikuláš, anděl, čert navštěvují děti již v podvečer 5. 12. Děti jim recitují básně a zpívají, a za odměnu obdrží různé sladkosti, ovoce. Naopak zlobivé děti dostávají uhlí a brambory, jsou také upozorňovány za svoje provedené hříchy. Tato tradice je zachována téměř ve všech městech a vesnicích (Motlová, 2010).

Svatá Lucie (13. prosinec)

Lidové pověry a zvyky spojené se svatou Lucií zahrnovaly obchůzky, které prováděly ženy nebo dívky oděné v bílém, s dlouhým klapajícím zobákem, zakrývajícím jim tvář. Tyto postavy vstupovaly mlčky do domů a prováděly kontrolu, zjišťovaly, jak je v domácnosti uklizeno (Šottnerová, 2009).

Vánoce

V církevním kalendáři se vánoční období tradičně rozkládá od 24. prosince do 6. ledna, přestože v minulosti tento čas trval až do 2. února. Během této doby se slaví řada svátků svatých spojených s čestnou družinou Ježíše. Název Vánoce vychází ze staroněmeckého slova Winahten (Weihnachten), což znamená svaté noci. Formování vánočních tradic v našem regionu bylo ovlivněno několika faktory, včetně spojení starých oslav obnovení Slunce s křesťanskými legendami a obřady. Křesťanským prvkem těchto tradic jsou hry, koledy a výtvarné artefakty, zejména jesličky. Moderní podobou je tzv. „živý betlém“ (Večerková, 2015).

Prostějov nabízí celý prosinec spoustu akcí – rozsvícení Vánočního stromu a jeho pojmenování, vánoční jarmark, bruslení na ledové ploše. Tradičně náměstí T.G. Masaryka navštíví Huláni (vojáci na koních). Huláni a doprovázející markytánky sledují trasu vojsk směřujících k „Bitvě tří císařů“ u Slavkova. Podobně jako v minulých letech, při průvodu, huláni zdraví přihlížející a předvádějí krátkou ukázkou boje. Každý víkend se na náměstí konají

koncerty. Studenti Základní škol z Prostějova zdobí rozprostřené stromečky v květináčích po celém náměstí. Každá škola ozdoby vymyslí a poté jimi ozdobí stromečky (Vysloužil, 2023).

Štědrý den (24.prosinec)

Je vnímán jako polosvátek, kdy se věnuje úklidu a přípravám na Štědrý večer a nadcházející svátky. Klíčovým momentem je usednutí rodiny ke štědrovečernímu stolu, který se považuje za požehnaný a jehož obsah získává zvláštní sílu. Na stole se nachází bohatý výběr jídel, především obilí a chléb, symbolizující úrodu. Tradičně se pod ubrus pod talíř každého člena rodiny klade peníz, aby se udržovalo bohatství. Počet osob u stolu by měl být sudý, a tak některé rodiny si mezi sebou vypůjčují členy, aby toto pravidlo dodržely. Hospodyně nesmí vstát od stolu dříve, než všichni dojí, aby drůbež správně seděla na vejcích, a proto všechny chody večere nanáší najednou. Období, od Štědrého dne až po Tři krále je spojeno s obchůzkami, koledováním a hrami, jako jsou pastýřské hry s biblickými motivy. Štědrý večer je vnímán jako zázračný a svatý, spojený s mnoha příběhy o zázracích, jako je proměna vody ve víno a mluvení zvířat o budoucnosti.

Tradiční vánoční zvyky zahrnují dávání zlatých prasátek dětem jako připomínku půstu a vánočního pečiva, kterému se přisuzuje zvláštní síla. Druhá polovina Štědrého dne byla považována za osudový čas, kdy se hledělo do budoucnosti a ovlivňoval se život. Věštby spojené s jablky a ořechy jsou stále populární, například hledání hvězdy v jablku jako znamení zdraví po celý rok (Večerková, 2015).

Podle lidového povědomí byla spojení Štědrého dne s určitým dnem v týdnu vnímáno jako předzvěst pro nadcházející rok. Když Štědrý den připadl na pondělí, věřilo se v dostatek medu a dobrou úrodu. Pokud náhodou připadl na úterý, očekávala se hojná úroda obilí a vína. Ráno děti dostávaly chléb s medem, aby byly sladké a hodné po celý následující rok. Bylo považováno za nevhodné chodit v tento den do hospody nebo hrát karty. Praní prádla bylo nedoporučováno, protože se věřilo, že by to mohlo přinést do domu neštěstí. K večernímu štědrovečernímu stolu se zasedalo ve svátečním oblečení, což byl běžný zvyk (Šottnerová, 2009).

Boží hod (25.prosinec)

Svátek Božího narození měl a stále má charakter klidného a rodinného období. V lidové tradici byl stanoven zákaz provádění jakýchkoli prací a vyhýbání se hlučným projevům, a návštěvy měly zpravidla obřadní význam. Lidé věřili, že první návštěva má schopnost ovlivnit chod hospodářství v závislosti na věku a pohlaví návštěvníka.

Existují záznamy, které tvrdí, že chlapec, mladý muž nebo dítě přinesou do domu štěstí a prosperitu, zatímco návštěva ženy může symbolizovat neštěstí (Večerková, 2015).

Svatý Štěpán (26.prosinec)

Je věnován uctění velkého kazatele, který předpovídal příchod Spasitele a byl kvůli své zvěsti ukamenován Židy. Jeho proroctví bylo spojeno s tradicí obchůzek, a proto bylo během tohoto dne zvykem, že koledníci navštěvovali domovy (Šottnerová, 2009).

Svatý Jan Evangelista (27.prosinec)

V dřívější době se slavil i tento den, ale v dnešní době už téměř není připomínán. Byl věnován památce jednoho z apoštolů, který podle legendy pečoval o Pannu Marii, matku Ježíše Krista, po smrti jejího syna. Podle legendy byl Jan Evangelista nenáviděn svými nepřáteli, kteří ho údajně hodili do kotle s vroucím olejem. Přestože byl vystaven těmto nebezpečím, byl chráněn Boží mocí, a tak se stal zázrak, horký olej ani otrávené víno ho nijak nezranily. Následně se stal autorem jedné knihy Nového zákona – Evangelia svatého Jana. Dodnes je považován za patrona spisovatelů, písařů, tiskařů a knihařů (Šottnerová, 2008).

Silvestr a Nový rok (31.prosinec a 1 leden)

Když se blíží konec roku a začátek nového, hodnotíme minulý rok a současně se s nadějemi či obavami díváme do budoucnosti, čekající, co nám přinese příští období. Poslední den v roce slavíme svátek svatého Silvestra. V historii tento den nebyl nijak mimořádný. Lidem bylo připomínkou úmrtí papeže Silvestra I. Lidé se začali vesele loučit se starým rokem, což vedlo ke změně silvestrovského dne a zejména noci. Na konci roku většina lidí tráví čas s přáteli, rodinou na různých akcích. Pro tento den je typická radostná atmosféra plná smíchu, humoru, zpěvu a tance, stejně jako nadbytek jídla a pití. Po odpočítávání posledních okamžiků se rozpoutává bouřlivé uvítání Nového roku s ohňostroji, petardami, přípitky a formulováním předsevzetí. Do 15.století začínal Nový rok 25. prosince, což souvisí se zimním slunovratem. Od té doby ho slavíme 1.ledna (Šottnerová, 2005)

Statutární město Prostějov pro občany 31.prosince koná ohňostroj uprostřed náměstí T. G. Masaryka, kde se vždy zúčastní spousta Hanáků.

Tří Králové (6. leden)

Svátek značí závěr vánočního období a připomíná legendu o třech mudrcích, kteří přišli do Betléma při narození Ježíše, aby mu přinesli dary – zlato, kadidlo a myrhu. Tento svátek byl tradičně spojen s tříkrálovou obchůzkou. V minulosti tuto obchůzku prováděli kantoři se žáky nebo faráři s ministranty (Motlová, 2010).

Všichni tři králové nosili dlouhé bílé košile s červenými šerpy kolem pasu, avšak lišili se barvou svých čepic. Kašparova čepice byla červená, Melicharova bílá a Baltazarova černá, přičemž Baltazar měl tvář začerněnou. Podle regionálních tradic měli na hlavě místo čepic papírové koruny s prvními písmeny svého jména, a jejich košile byly připevněné provazem nebo červeným šátkem. Vousy měli z koudele nebo vaty (Šottnerová, 2005).

Během návštěvy zpívali píseň „My tři králové“. Dveře domů poté posvětili křídou, na práh dveří psali zkratky K + M + B spolu s aktuálním letopočtem. Jednalo se o počáteční písmena tří králů. (Motlová, 2010).

Tato tradice se stále dodržuje, jak v samotném Prostějově, tak v okolních vesnicích. V Prostějově se sbírkou hodně pomáhají skauti a studenti Cyrilometodějského gymnázia. Kasičky jsou umístěny i v kostelích, kde lidé mohou přispět (Zoral, 2024).

Masopust

Masopust, též nazývaný fašank nebo Ostatky, začíná 7. ledna a vrcholí v den před Popeleční středou, přičemž konkrétní datum této středy závisí na datu Velikonoc. Během masopustu se konají různé společenské události, včetně bálů, svateb, zabíjaček a závěrečných tří dnů plných hodování, zábavy, tance a průvodu masek. Maškarní průvody procházely od domu k domu, přičemž lidé se věnovali žertování, tanci, zpěvu, a muzikanti hráli na různé hudební nástroje. Rozmanitost masek v průvodech je velká a zahrnuje postavy jako medvěd, kobyly, žid, bába, slaměný muž, lauf, kominík, kat, nevěsta a masky v uniformách. Masopustní pečivo, jako koblihy, koláče a boží milosti, patřilo k běžnému občerstvení. Součástí průvodů byly také divadelní hry nebo scénky. Finální scénou bylo symbolické poražení postavy zvané Kobylka nebo vedení medvěda či pohřbívání basy, což označovalo konec veselí a zábavy na následujících 40 dní, do období postní doby (Vondrušková, 2004).

Masopustní dny

Tučný čtvrtek (tučňák)

Poslední čtvrtek před masopustní nedělí je známý pro své hodování. Podle pověry ten, kdo v tento den hodně jí a popíjí, bude mít v příštím roce dostatek síly a zdraví. Proto se v tento den konaly oblíbené zabíjačky, pekly se husy, připravovala se zvěřina a vše bylo hojně zapito zejména pivem (Šottnerová, 2005).

Taneční neděle

Podle názvu bylo zřejmé, že tento den byl vyhrazen tanci formou plesů, tancovaček a regionálních zábav, jako jsou „mužské bály“ nebo „babské bály“, řemeslnické plesy a masopustní reduty (plesy pro vyšší vrstvy). Protože v té době ještě nezačínala zemědělská práce, lidé měli dostatek času na zábavu. Někde tak tancovačky začínaly už v sobotu a trvaly až do pondělní noci (Šottnerová, 2005).

Maškarní úterý

Průvod rozjařených masek a maškarád byl hlavním prvkem tohoto dne. Kromě šarvátek masek byly v některých oblastech k vidění i živé divadelní představení žáků a řada tradičních obyčejů (Šottnerová, 2005).

5 NOVODOBÉ ZVYKY A TRADICE NA PROSTĚJOVSKU

5.1 Jaro

Wolkrův Prostějov

Wolkrův Prostějov je prestižní událostí, která představuje jedinečnou přehlídku sólových recitátorů, recitačních souborů a divadel poezie z celé České republiky. Recitační soutěž se již tradičně koná v druhé polovině měsíce března v Prostějově. Název vznikl po významném básníkovi, rodákovi města Prostějova Jiřím Wolkerovi. Cílem akce je podnítit vzájemnou inspiraci mezi účastníky, sdílení názorů a zkušeností, a rozšířit zájem o literaturu a umělecký přednes mezi pedagogy, studenty a veřejností. Přihlásit se do akce Wolkrův Prostějov mohou jak sóloví recitátoři, tak divadelní soubory z celé České republiky. Účastníci musí podstoupit několik soutěží, aby byli nominováni na tuhle prestižní soutěž. Účinkující si sami vybírají texty, které přednesou na jevišti Městského divadla v Prostějově. Recitace samotného textu musí trvat maximálně sedm minut. Nedodržení časového limitu vede k diskvalifikace recitátora (Lubinová, 2022)

Událost Wolkrův Prostějov trvá tři dny, začíná v kulturním domě Duha ceremoniálním předáním klíče od městských bran, což má symbolizovat zahájení akce. Na celé tři dny jsou naplánované různé akce, koncerty a semináře, které mají obohatit program a poskytnout další zajímavé aktivity účastníkům.

O hanáckého kohóta

Akce je zaměřena na podporu zpěvnosti dětí a udržení pozitivního vztahu k lidovým písním. Hanácký folklórní spolek pořádá již tradičně pěveckou soutěž pro děti ve věku od 3 do 15 let. Děti mohou postoupit do regionálního kola přehlídky zvané Zpěváček. Zúčastnění zpívají sólově 2 lidové písně z Hané, Male Hané, případně Hostýnského (Lipenského) Záhoří. Okresní kola se konají v měsíci únoru, a to ve městech Šumperk, Zábřeh, Prostějov, Přerov, Olomouc a Kroměříž. Krajské kolo se tradičně koná v měsíci duben v klubu DUHA v Prostějově. Z krajského kola se vybírají pouze dva nejlepší zpěváci, kteří dále pokračují v soutěži do národního kola moravsko – slezského. Moravsko – slezské kolo se tradičně koná v měsíci květen ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Do celostátního kola se dostanou ti nejlepší zpěváci, probíhá v červnu v prostorách Loutkového divadla Radost v Brně (Hanácký folklórní spolek, 2024).

Průvod s Májíčky

Okolí Prostějovska konkrétně ve vesnicích Vrbátky, Dubany se od roku 2000 obnovila tradice zvaná „Průvod s majíčky“. Již pravidelně děti z místní základní školy si vlastnoručně vyrábí Majíčky. Majíčci jsou vyrobeni z dřevěné vařečky, se spoustou látek, které symbolizuje tvar panenky. Často jsou zdobeny různými pentličkami. Průvodu se zúčastňují žáci obou pohlaví. Tradičně děti prošly celou vesnicí. Lidem často mávaly se svými vyrobeným Majíčky. Obyvatelé vesnic tuhle tradiční akci mají velmi rádi, děti odměňují různými sladkostmi. Vyvrcholení téhle akce je koncert před dubanským kostelem pro obyvatelé Duban, Vrbátek. Děti mají pro obecenstvo připravené jarní písně. Nicméně, podle slov Lady Souralové, tradice Průvodu s Májíčky v Dubanech není zcela unikátní. Zároveň uvedla, že v Biskupicích není nutné tuto tradici obnovovat, neboť se zde pravděpodobně udržuje nepřetržitě již delší dobu (Sobecký, 2016).

Vynášení smrtky v Prostějově

V Prostějově se roku 2022 obnovil lidový zvyk – vynášení smrtky, který je symbolem končící zimy a vítání jara. Akce se konala na březnovou jarní rovnodennost, kdy začíná astronomické jaro. Statutární město Prostějov uspořádalo obnovení zvyku, prostřednictvím své dceřiné organizaci Duha. Začátek akce se konal na náměstí T.G. Masaryka. Folklorní soubor Mánes si pro účastníky připravil krátké vystoupení, poté se všichni shromáždili a vytvořili krojovaný průvod. Jedna ze spolupracujících základních škol představila svou vlastnoručně zhotovenou smrtku. Další školy se během průvodu prezentovaly menšími „majíčky“, aby vyjádřili příchod jara. Součástí průvodu byla společná říkanka, kterou se naučily všechny školy, školky i družiny o utopení Smrtky. Průvod prošel městem až do Kolářových sadů, kde je konec trasy a smrtka byla hozena do mlýnského náhonu (Kajlíková, 2022).

Statutární město Prostějov uvedlo, že plánovali tuto lidovou tradici vynášení Smrtky obnovit již v roce 2020, ale kvůli pandemii COVID – 19 byli nuceni odložit ji o dva roky. Občané města Prostějova si tuto tradici oblíbili, účastní se ji v hojném počtu, letos se konala již po třetí.

Velikonoční půlmaraton Prostějovem

Velikonoční půlmaraton Prostějovem vznikl v roce 2013, pořadatel je Maratonský klub Prostějov. Tradičně se závod běží v březnu o velikonoční neděli. Dopolední program je pořádán pro děti, které si mohou zkusit zaběhnout tratí 50, 300 až 500 m. Děti jsou velmi namotivováni, aby doběhli do cíle, protože v cíli na ně čekají medaile, diplomy a sladké odměny. Odpolední program je určen pro dospělé, kde si běžci mohou vybrat ze dvou závodů

10 km anebo 21 km. Hlavní trať vede přes lesopark podél řeky Hloučela. V roce 2016 se Velikonočního půlmaratonu v Prostějově zúčastnil známý běžec Petr Vabroušek, který po závodu měl i svoji autogramiádu (Maratonský klub Prostějov, 2018).

5.2 Léto

Prostějovské léto

Nabízí obsáhlý kulturní program, který se již tradičně koná v letních měsících červenec a srpen na prostějovském náměstí. Hlavním cílem, je dostat, co největší počet obyvatel, rodin, kamarádů do centra města. Během tohoto období se v Prostějově koná mnoho koncertů a doprovodných akcí, jak pro dospělé, tak pro děti. Prostějovské oděvní firmy si pro lidi připravili módní přehlídku. Městská knihovna města Prostějov nabízí bohatý program. Na nádvoří Prostějovského zámku se lidé mohou těšit na „Letní scénu“, která obsahuje mnoho akcí pro děti i dospělé. Pro sportovce město Prostějov nabízí na náměstí bechvolejbalové hřiště zvané „Hanácké beach“ (Prostějov statutární město, 2023).

Lidé se při akcích mohou také občerstvit jídlem, či pitím. Veškeré akce jsou bezplatné, tudíž je může navštívit opravdu kdokoliv. Na společenských akcích vznikají vzpomínky, které jsou nezapomenutelné.

Dožatá v Pivíně

Dožatá, známé také jako Dožínky, jsou slavností ukončení sklizně obilí. Divadelní spolek koncem 19. století pořádal veřejnou událost. Lidé zde mohli vidět pochod odvážející poslední úrodu z pole, soutěže na koních, lidové tanečnický v krojích (Jančár, 2000).

Slavnost „Dožatá v Pivíně“ se již tradičně koná v srpnu začíná po obědě a končí ve večerních hodinách. Pořadatelé akce chtějí lidem ukázat, jak se žně slavily v minulosti, k vidění jsou zde krojovaní lidé, stará mlátička na obilí či koňský povoz. Událost má na starost divadelní spolek Větrák, která sídlí přímo v Pivíně. Tradičně akce začíná sklizením louky a naložením povozu následuje vymlácení. Celou akci doprovází folklórní soubory jako je například kralický Klas, Národopisný soubor Mánes. Okolní folklórní soubory na Prostějovsku konkrétně Olešnice Doloplazy nebo sbor Rovina, přijedou reprezentovat svá vystoupení na tuhle akci (Večerníkp.v.cz, 2022).

5.3 Podzim

Prostějovské Hanácké slavnosti

Navazují na dlouhou tradici hanáckých jarmarků a poutí, které se konaly po staletí v celém kraji již od středověku. Tyto slavnosti se konaly každoročně v souvislosti se svátkem Povýšení svatého Kříže. První oficiální zmínka o Hanáckých slavnostech pochází z roku 1983, kdy bylo pořádání těchto slavností svěřeno Okresnímu kulturnímu středisku v Prostějově z iniciativy Městského národního výboru. Kulturní klub DUHA ve spolupráci s Městem Prostějov je hlavním organizátorem od roku 1992. Původně se slavnosti konaly pouze v den svátku, postupně však program rozšířil o další akce (Folklórní sdružení České republiky, 2007).

Největší prostějovský festival se tradičně koná u příležitosti prostějovských hodů v polovině září na náměstí T.G. Masaryka a Pernštýnském náměstí. K dispozici je nabitý program plný koncertů, folklórních skupin dětských i dospělých, cimbálových i dechových kapel. Novinkou je také koncert v kostele sv. Jana Nepomuckého, který byl zařazen do programu v roce 2023, kde vytopuje Hanácký mužský sbor Rovina. Celou událost se lidé mohou těšit na řemeslné stánky, také na bohaté občerstvení například langoše, sýry, koláče. Děti se mohou těšit na spoustu kolotočů. K vidění jsou i restaurované kočáry pana Václava Obra, které projíždí městem, projížděky pro veřejnost jsou nabízené zdarma (Prostějov statutární město, 2023).

5.4 Zima

Vánoční zdobení stromečků dětmi ze základních škol

Tradice „Vánoční zdobení stromečků dětmi ze základních škol“ vznikla v roce 2019. Vánoční stromečky zasazené do květináčů zdobí náměstí T. G. Masaryka všechny zimní měsíce. Paním učitelkám a dětem to dá velikou práci, každá škola si vybere ozdoby, které vlastnoručně vyrobí a ozdobí si svůj stromeček. Ozdoby jsou vyrobené z přírodnin, látek, papírů, drátků, korálek. Na ozdobených stromečkách se podílí děti ze všech osmi základních škol. Přidali se k nim i se k nim SŠ, ZŠ a MŠ Komenského a SŠ, ZŠ a MŠ JISTOTA, dále osmnáct mateřinek, děti z rodinného centra Lodička. Každá škola si poznačí svůj stromeček vyrobenou jmenovkou. V roce 2020 bylo na náměstí ozdobeno sedmdesát mini vánočních stromečků (Kajlíková, 2019).

Novoroční výstup na Velký Kosíř

Každoročně se 1. ledna dané roku koná novoroční výstup na Hanácký vrchol. V roce 2024 proběhl již 36.ročník, který organizují členové Klubu českých turistů z Lutína. Novoroční výstup se koná za jakéhokoliv počasí, zúčastňují se turisté všech generací. Na vrcholu hanácké hory turisté vždy čeká občerstvení v podobě jeleního guláše, cigár či dobrého pití. Turisté si často donesou svoje špekáčky, které si i sami opečou přímo pod rozhlednou. O občerstvení se každoročně starají dobrovolní hasiči ze Slatinek. Každý turista, který vystoupá až nahoru obdrží medaili a kalendář. Cestu na hanáckou horu si turisté volí sami (Vysloužil, 2024).

Masopustní průvod ve Štětovicích

Událost pořádá spolek Štětovická slípka. V regionu Prostějov konkrétně v okolních vesnicích ve Štětovicích, Vrbátkách a Dubanech se od roku 2016 koná Masopustní průvod aneb vodění medvěda. Událost pořádá spolek Štětovická slípka. Akce každý rok začínala na jiných místech, od roku 2019 začíná dopoledne na Zlaté farmě, kde se děti mohou nechat, jakkoliv namalovat, prohlédnout si zvířata na farmě, dokonce se projet na koni, projít se po statku s kozou na vodítku či si pohladit malá telátka a krávy. Masopustní průvod nazývaný "Vodění medvěda" vycházel z tradice, kdy medvědáři vodili medvědy po vesnicích. Průvod, který byl plný lidí v maskách, vedl medvěda, který se u domů zastavil, aby si zatancoval s hospodyní a přijal dary v podobě občerstvení. Tato událost je považována za předchůdce současných karnevalů a šibřinek dle Jitky Šálkové, která je Organizátorka události a členka klubu Štětovická slípka, který se zaměřuje především na obnovu starých hanáckých tradic v těchto třech vesnicích. Kolem, jedenácté hodiny se průvod masek začal řadit do průvodu.

Kapela spustila nacvičené písně a průvod masek vyrazil na cestu, v čele průvodu šel medvěd. Po cestě se zastavoval u domů, kde probíhaly veselé chvíle a hostitelé nabízeli občerstvení. Medvěd podle tradičního zvyku vyzval hospodyně k tanci, společně se pobavili a poté pokračovali v průvodu dál, navštěvující další domy, až do páté hodiny odpoledne. Večer se všichni znovu shromáždili na farmě, aby provedli tradiční obřad pochování basy. Jitka Šálková vysvětlila, že masopustní veselí trvá od Tří králů do Popeleční středy. Během této doby lidé slaví, jedí maso, pořádají plesy a další zábavy. Popeleční středou začíná období velikonočního půstu, který trvá čtyřicet dní. Symbolickým ukončením masopustního veselí je tradiční obřad pochovávání basy. Od Popeleční středy by se podle tradice neměly konat žádné zábavy, hrát hudba a podobně (Večerníkp.v.cz, 2019).

6. EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Zvyky a tradice spojené s různými ročními obdobími jsou často integrovány do praktických činností, neboť představují důležitou součást života lidí. Je zásadní, aby se tyto zvyky, tradice a znalosti s nimi spojené udržovaly, zdůrazňovaly a rozvíjely již od raného věku dětí, jak v rodině, tak i ve školním prostředí. Empirická část práce je zaměřena na zkoumání implementace těchto zvyků a tradic do výuky praktických činností na základních školách. Kromě toho se věnuje pozornost i dodržování těchto zvyků a tradic v rodinném prostředí a zkoumá, zda se žáci aktivně zapojují do kulturního dění ve svém okolí.

Výzkumný design byl zvolen kvantitativní ve snaze získat větší množství dat od více respondentů. „*Pokud hovoříme o kvantitativně orientovaném výzkumu v pedagogice, můžeme jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy*“ (Chráška, 2016, s. 11). Pro účely této práce označujeme stanovené hypotézy i termínem předpoklady.

6.2 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jakým způsobem jsou lidové zvyky a tradice implementovány do výuky předmětu Praktických činností na primárních školách v Prostějově a jeho blízkém okolí.

Použitou metodou k získání dat bude dotazník. P. Gavora (2000) vymezuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“. Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. (Chráška, 2016, s. 158).

Autorka této práce si dále stanovila tyto dílčí cíle:

- Vytvořit soubor vhodných výzkumných otázek (položek) a sestavit je v logickém pořadí do dotazníku určeném zkoumanému souboru složený ze žáků 4. a 5. tříd a následně dotazníkovým šetřením prověřit navržené výzkumné zkoumání.
- Realizovat výzkumné šetření v prostorách příslušných základních škol na prvním stupni.
- Analyzovat a interpretovat výsledky dotazníkového šetření.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny následující výzkumné předpoklady (hypotézy):

Předpoklad č. 1: Zvyky a tradice žáci považují za významné a pozitivně vnímají jejich začlenění do výuku praktických činností.

Předpoklad č. 2: Žáci upřednostňují začlenění Vánoc a Velikonoc do výuky praktických činností častěji než ostatní zvyky a tradice, což je dáno jejich častějším začleněním.

Předpoklad č. 3: Většina respondentů vnímá tradice a zvyky jako součást výuky i v jiných vyučovacích předmětech,

Předpoklad č. 4: Většina respondentů se účastní veřejných kulturních akcí ve smyslu tradičních či novodobých zvyků v doprovodu dospělých rodinných příslušníků, kteří vnímají tyto události jako významný prvek rodinného soužití.

Předpoklad č. 5: Většina respondentů si uvědomuje, že emociálně nejsilnější rodinné zvyky a rituály jsou spjaty s vánočními svátky.

Na základě předem definovaného výzkumného problému a následně stanoveného cíle lze do dotazníkového šetření formulovat výzkumné otázky s následujícím zaměřením:

1. Jaký je názor respondentů na důležitost dodržování zvyků a tradic? Jaké jsou jejich důvody pro tuto odpověď?
2. Jaký je názor respondentů na zařazování tématu lidových tradic do výuky ve školách? Jaké jsou jejich důvody pro tento názor?
3. Které lidové zvyky a tradice jsou ve výuce praktických činností nejčastěji zahrnovány?
4. Jaký je postoj respondentů k dostatečnému zařazování tématu lidových tradic do pracovních činností ve školách?
5. Jaké kulturní akce respondenti pravidelně navštěvují a s kým je nejčastěji navštěvují?
6. Jaké jsou nejoblíbenější lidové zvyky a tradice respondentů a jaký je jejich význam pro ně?
7. Jaké specifické zvyky a tradice respondenti dodržují doma s rodinou?
8. Jaký je vztah respondentů k lidovým zvykům a tradicím v jejich rodině?
9. Jaký je vztah respondentů k lidovým zvykům a tradicím ve školním prostředí?
10. Jaké jsou rozdíly mezi tradicemi a zvyky, které respondenti dodržují doma a ve škole?

Tyto otázky mohou poskytnout hlubší vhled do postojů, zkušeností a názorů respondentů na téma lidových tradic a zvyků.

6.3 VÝZKUMNÁ METODA

Jako prostředek pro výzkumné zkoumání byl vybrán **dotazník**. P. Gavora definuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“ (Chráska, 2016 s.158). Dotazník je účinným prostředkem pro shromažďování dat. Jeho výhodou je, že poskytuje odpovědi, které lze snadno zaznamenat, zpracovat do tabulek či grafů a následně analyzovat. Anonymita odpovědí umožňuje respondentům být upřímnější, což zlepšuje kvalitu dat (L. Patten, 2017). Využití dotazníkové metody má své nevýhody, jako je například značná subjektivita odpovědí nebo omezený rozsah možností, které jsou respondentům poskytnuty (Skutil, 2011). Existují různé druhy položek, které mohou být obsaženy v dotazníku „*uzavřené (strukturované) otázky, otevřené (nestrukturované) otázky, polouzavřené (polostrukturované) otázky, škálové otázky*“ (Šafránková, 2011 s.108). „*U otevřených položek respondent sám odpověď vytváří, u položek uzavřených určitým způsobem manipuluje s odpověďmi již navrženými*“ (Chráska, 2016 s. 160). Otevřené položky, nazývané také nestrukturované, neobsahují předem stanovené možnosti odpovědí. Respondentům je pouze dáno téma, k němuž se mají vyjádřit, a jsou ponecháni svobodně formulovat své odpovědi. Respondentům, není dána konkrétní struktura odpovědí, to může vést k obtížnosti vyhodnocování jejich reakce. Uzavřené (strukturované) otázky mají pevně stanovený počet možných odpovědí, které jsou předem definovány. Tento typ otázek usnadňuje vyhodnocování odpovědí a může vést k vyšší ochotě respondentů odpovídat, protože mají k dispozici již připravené možnosti. Nevýhodou uzavřených otázek je omezení na dané možnosti odpovědí, což nemusí vždy reflektovat rozmanitost skutečných postojů a názorů respondentů (Chráska, 2016). Respondenti v uvedeném průzkumu týkajícím se lidových zvyků a tradic na Prostějovsku měli možnost odpovídat jak na uzavřené, tak na otevřené otázky.

Pro účely výzkumného šetření byl vytvořen specifický dotazník, který zahrnuje 16 otázek a je přiložen jako součást přílohy č. 1. V úvodu výzkumu se otázky soustředily na získání základních informací o účastnících, jako je jejich pohlaví, třída, kterou momentálně navštěvují, a název školy. Dotazník byl prezentován ve formě online průzkumu, prostřednictvím online platformy Survio. Obsahoval úvodní sekci, kde byla představena autorka a poskytnuty pokyny pro vyplnění.

6.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

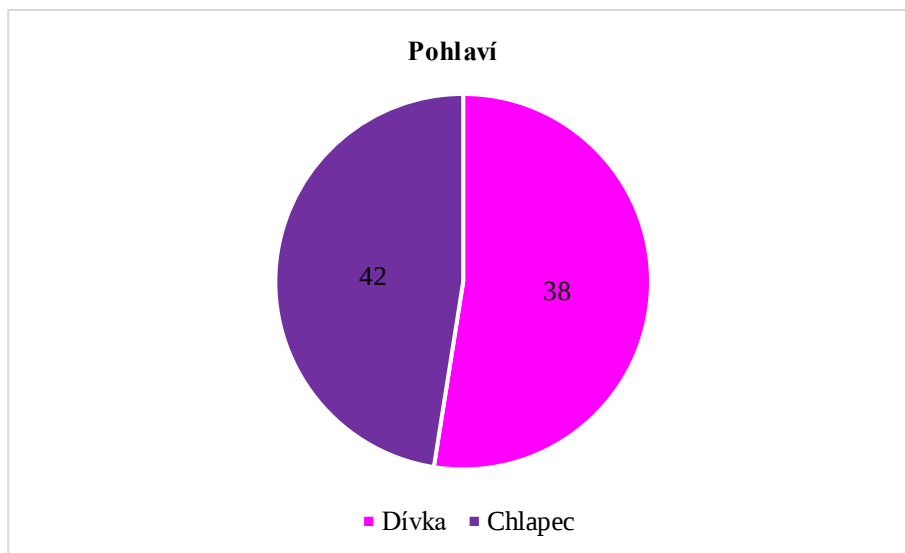
Výzkumné šetření bylo provedeno na výzkumném vzorku, který vytvořili žáci 4. a 5. ročníku základních škol z Prostějova a jeho blízkého okolí. Do výzkumného šetření se zapojilo celkem 80 respondentů, přičemž z uvedeného celkového počtu 25 žáků navštěvuje 4. ročník a 55 žáků navštěvuje 5. ročníky základních škol. V listopadu loňského roku jsem pod kuratelou vedoucí diplomové práce vytvořila dotazník, poté jsem osobně nebo elektronickou formou požádala o další kooperaci ředitele/ředitelky vytipovaných základních škol v Prostějově a blízkém okolí. Všichni zástupci těchto škol mě odmítli většinou bez relevantního důvodu nebo mě odmítli s tím, že učitelé nemají dostatečný časový prostor ve vyučovacím procesu pro danou výzkumnou činnost. Proto jsem byla donucena hledat jinou alternativní cestu, a to prostřednictvím mých známých a kamarádů, kteří se pohybují nebo mají kontakty v učitelské komunitě. Tito byli ochotni a schopni přímo zajistit nebo zprostředkovat zpracování dotazníkového šetření v požadovaných ročnících základních škol. Poté jsem mohla zkontaktovat zainteresované vyučující pedagogy, kteří dotazníkové šetření přímo realizovali.

V průběhu měsíce ledna a února letošního roku vyplnilo dotazník 31 žáků ze 4. ročníku Základní školy a mateřské školy v Bedihošti, dále 27 žáků z 5. ročníku Základní školy Majakovského v Prostějově a 22 žáků z 5. ročníku Základní školy Otty Wichterleho také v Prostějově. Dotazník jsem připravila v elektronické podobě a žáci jej zpracovali dle písemných pokynů a s nezbytnou dopomocí svých pedagogů v rámci běžných vyučovacích hodin.

Položka č. 1 Pohlaví respondentů:

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívka	42	52,5
Chlapec	38	47,5

Tabulka 1: Počet pohlaví



Graf 1: Počet pohlaví

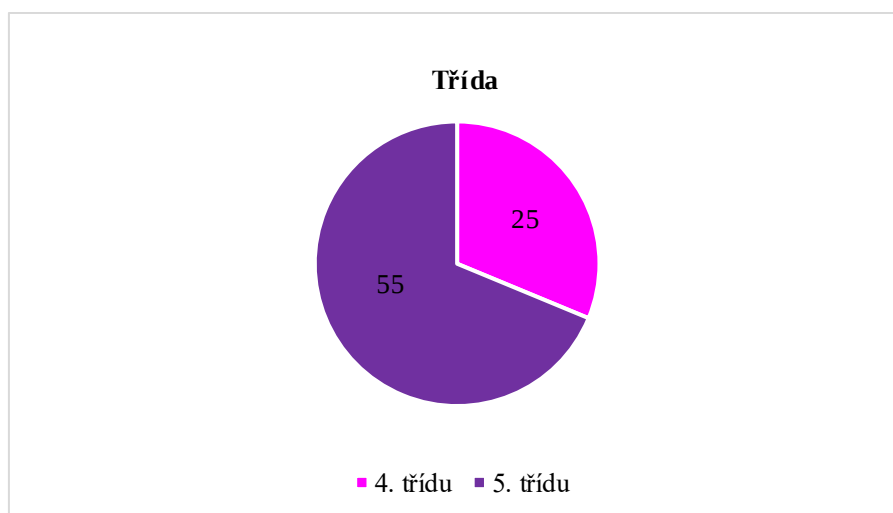
V první položce bylo zjišťováno pohlaví respondentů, to znamená absolutní a relativní zastoupení dívek a chlapců ve výzkumném vzorku. Výzkumného šetření se zúčastnilo 42 dívek, to jest 52 % z celkového počtu respondentů, a 38 chlapců, což odpovídá 48 % respondentů. Zastoupení dívek a chlapců ve výzkumném vzorku je de facto vyrovnané, respektive jejich podíl na celku je rovnoměrný.

Lze důvodně předpokládat, že pohlaví žáků může mít vliv u některých položek výzkumného šetření na jejich odpovědi. Tato hypotéza nebyla potvrzena, neboť při vyhodnocování jednotlivých položek bylo zjištěno, že reakce dívek a chlapců byla většinou shodná bez výrazné diference.

Položka č .2 Žáci navštěvují:

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
4. třídu	25	31,25
5. třídu	55	68,75

Tabulka 2: Třída



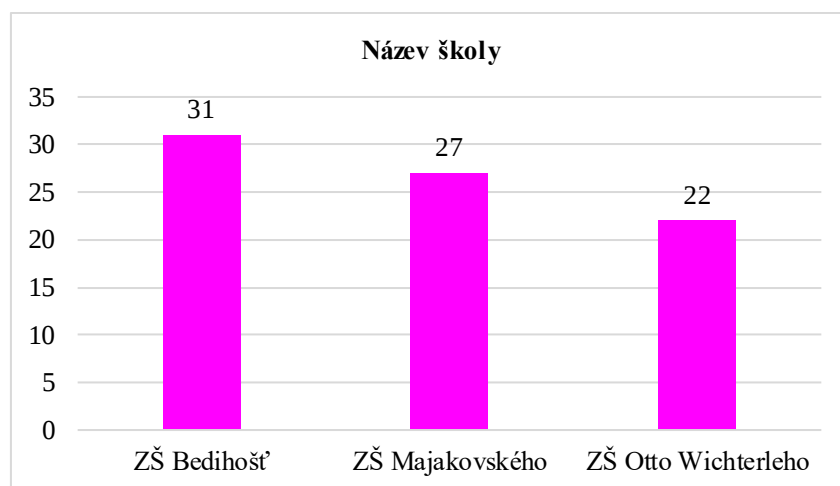
Graf 2: Třída

V druhé položce se hodnotitel zaměřil na zjištění spočívající v určení podílu respondentů výzkumného vzorku. Výzkumné šetření bylo zaměřeno pouze na žáky 4. a 5. ročníků, které jsou na 1. stupni základních škol zařazeny do 2. vzdělávacího období, ve kterém se žáci seznamují s místem a historií regionu, ve kterém žijí. V rámci Rámcového vzdělávacího programu je toto učivo zařazeno do tematického okruhu Místo, kde žijeme. Hodnotitel logicky oslovil žáky vyšších ročníků 1. stupně, neboť důvodně předpokládal potřebné znalosti, a praktické zkušenosti a duševní vyspělost respondentů, které jsou nezbytné k porozumění dotazníkového šetření. Faktický podíl respondentů ovlivnil poměr prováděného průzkumu v jedné třídě 4. ročníku a dvou třídách 5. ročníku a dále aktuální počet přítomných žáků v době výzkumu.

Položka č. 3 Uveď jméno školy, kterou navštěvuješ:

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ZŠ Bedihošť	31	38,75
ZŠ Majakovského	27	33,75
ZŠ Otto Wichterleho	22	27,5

Tabulka 3: Název školy



Graf 3: Název školy

Cílem třetí položky bylo zjištění sídla školy, kterou navštěvují respondenti, z čeho lze odvodit, zda se výzkumného šetření zúčastnili žáci pocházející z městského prostředí nebo z venkova. Musíme přitom vzít v potaz, že respondenti mohou dojíždět z okolních vesnic do městské části.

Většina respondentů pochází ze Základní školy Bedihošť, konkrétně 31 žáků, což činí 39 % celku. Základní škola se nachází na venkově v obci Bedihošť. Pro výzkumné účely této práce ji lze považovat za školu venkovskou typu. Ze Základní školy Majakovského pochází 27 žáků a to jest 34 % celku. Zbylých 22 žáků pochází ze Základní školy Otty Wichterleho a to činí 28 % celku. Obě zmíněné školy sídlí ve městě Prostějov. Pro výzkumné účely této práce je lze považovat za školy městského typu.

6.5 ANALÝZA POLOŽEK V DOTAZNÍKU

Následující sekce se zaměřuje na vyhodnocení položek z dotazníku. Výsledky jsou prezentovány pomocí tabulek a grafů, které zahrnují výsečové nebo sloupcové grafy. Ke každé položce je připojen komentář. Demografické informace z položek č. 1, 2 a 3 byly již vyhodnoceny v předchozí části textu.

Položka č. 4 Má význam dodržovat zvyky a tradice?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	56	70
Ne	21	26,25
Nevím	3	3,75

Tabulka 4: Osobní vnímání tradic



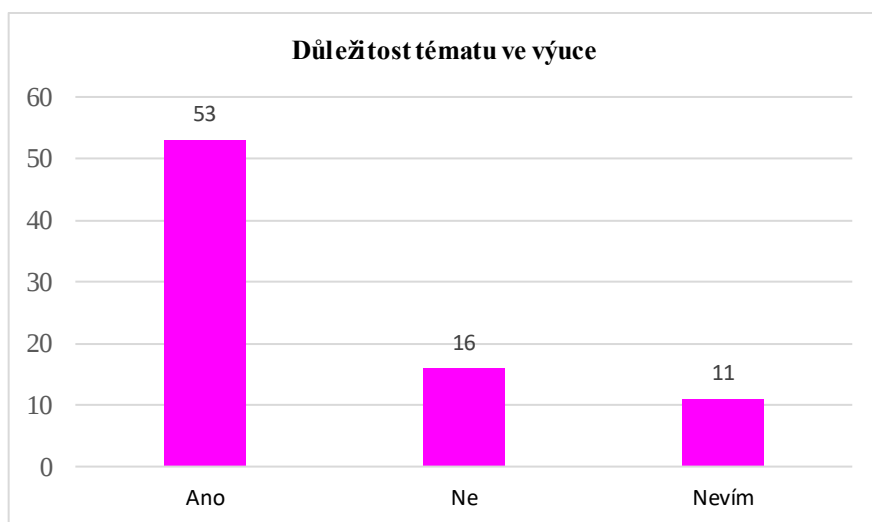
Graf 4: Osobní vnímání tradic

Cílem čtvrté položky bylo prověření hypotézy, zda má pro současnou mladou generaci význam dodržovat zvyky a tradice. Respondenti měli na výběr z následujících odpovědí „ano, ne, nevím“. Z celkového počtu 80 respondentů, činilo odpověď „ano“ 56 respondentů, to jest 70 %, dále 21 respondentů odpovědělo „ne“ a to činí 26 %. Zbylí 3 respondenti uvedli odpověď „nevím“, konkrétně vyjádřeno procentuálně 4 %. Respondenti, kteří odpověděli „ano“, také zdůvodnili svoji odpověď. Odpovědi respondentů se významově shodovaly. Respondenti uváděli, že dodržovat zvyky a tradice je důležité, že chtějí znát a dodržovat nadále to, co dělali jejich předci v minulosti.

Položka č. 5 Myslíš si, že je důležité zařazovat toto téma do výuky ve škole?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	53	66,25
Ne	16	20
Nevím	11	13,75

Tabulka 5: Důležitost tématu ve výuce



Graf 5: Důležitost tématu ve výuce

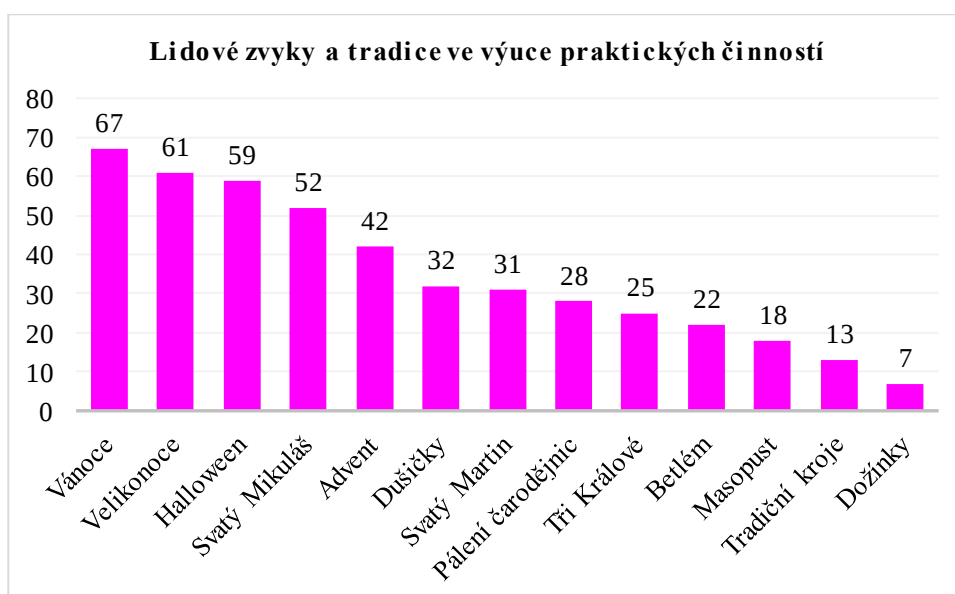
Záměrem výše uvedené položky bylo prověření hypotézy, zda žáci považují za důležité, ve smyslu emociálně významné, zařazení prvků lidové tradice a zvyků do vyučovacího procesu. S daným tématem se se žáci setkávají již ve 4. a 5. třídě základní školy. Dotazovaní respondenti dostali na výběr jednu ze tří možných odpovědí a to konkrétně „ano, ne, nevím“. V položce dominantně vítězí odpověď „ano“ a to s 53 hlasy, respektive 66 % celku. Odpověď „ne“ zvolilo pouze 16 respondentů, to jest 20 %. Zbýlých 11 respondentů, tudíž 14 %, označilo odpověď „nevím“.

Z celkového výsledku jsme velmi překvapeni z vysokého počtu žáků, kteří považují lidové zvyky a tradice za významnou součást výuky a součást jejich života.

Položka č. 6 Kterými lidovými zvyky a tradicemi se ve výuce praktických činností nejčastěji zabýváte? (Můžeš označit více odpovědí.)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Vánoce	67	14,66083
Velikonoce	61	13,34792
Halloween	59	12,91028
Svatý Mikuláš	52	11,37856
Advent	42	9,190372
Dušičky	32	7,002188
Svatý Martin	31	6,78337
Pálení čarodějnic	28	6,126915
Tři Králové	25	5,47046
Betlém	22	4,814004
Masopust	18	3,938731
Tradiční kroje	13	2,844639
Dožínky	7	1,531729

Tabulka 6: Zvyky a tradice ve výuce praktických činností



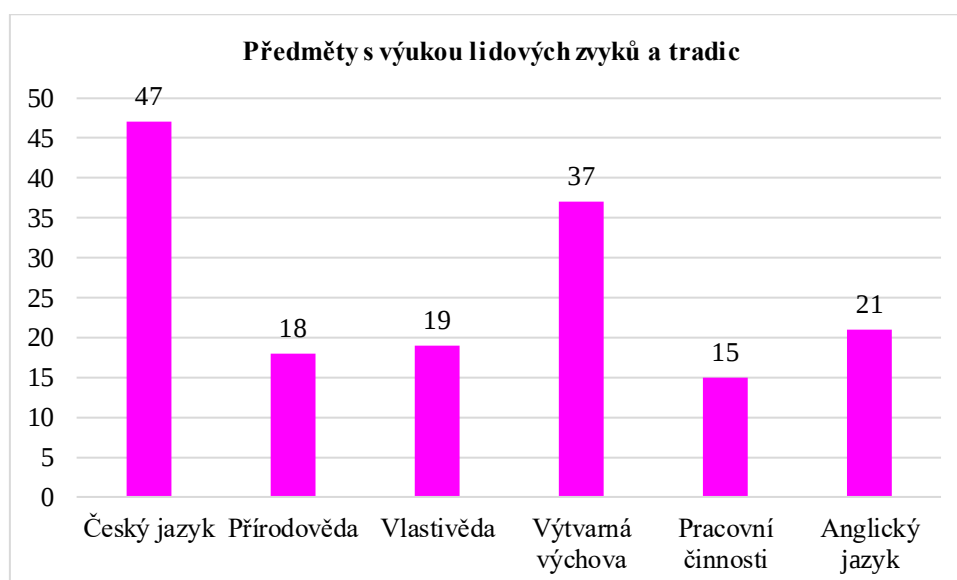
Graf 6: Zvyky a tradice ve výuce praktických činností

Záměrem položky bylo zjistit, se kterými lidovými zvyky a tradicemi se žáci ve výuce praktických činností nejčastěji setkávají. Respondenti museli reagovat svými slovy a mohli uvést vícero odpovědí. Nasbíraných reakcí celkově bylo 457, v průměru respondenti zvolili šest reakcí, z toho plyne, že suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. Z průzkumu vyplynulo, že se nejčastěji setkávají při výuce praktických činností tradičním českým tématem „Vánoce“, a to označilo 67 respondentů, což činí 15 % celku. Další nejčetnější reakcí směřovala v počtu 61 respondentů, tudíž 13 %, k dalšímu tradičnímu svátku, a to „Velikonoce“. Pro původně keltský svátek „Halloween“ hlasovalo překvapivě 59 českých respondentů, kteří tento zahraniční svátek nečekaně preferují před obdobným českým svátkem – „dušičkami“, respektive dnem Památka zesnulých. Pro „svátého Mikuláše“ hlasovalo 52 respondentů čili 11 %. Ostatní sledované lidové zvyky a tradice jako jsou „advent, svatý Martin, pálení čarodějnic, Tři králové, Betlém, masopust, tradiční kroje, dožínky“ respondenti označují pouze sporadicky.

Položka č. 7 Vypiš předměty, ve kterých probíráte téma lidové zvyky a tradice.

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Český jazyk	47	29,93631
Přírodověda	18	11,46497
Vlastivěda	19	12,10191
Výtvarná výchova	37	23,56688
Pracovní činnosti	15	9,55414
Anglický jazyk	21	13,3758

Tabulka 7: Předměty s výukou lidových zvyků a tradic



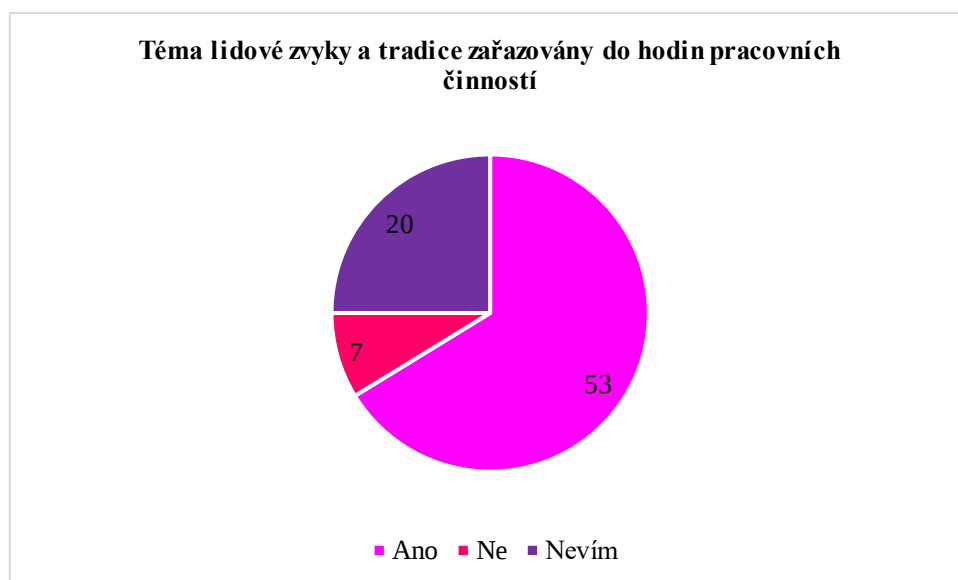
Graf 7: Předměty s výukou lidových zvyků a tradic

Záměrem položené otázky bylo zjistit, v jakých vyučovacích předmětech žáci probírají lidové zvyky a tradice. Tazatel použil volnou otázku, kde respondenti mohli vytvářet odpověď dle své vlastní úvahy. Respondenti mohli uvést libovolný počet předmětů. Celkově bylo zaznamenáno 157 reakcí, respondenti v průměru odpovědi 2krát, to je důvodem, proč suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. Nejvyšší četnost 47, tudíž 30 % respondentů, zaznamenal předmět „český jazyk“. Předmět „výtvarná výchova“ označilo 37 respondentů, to jest 24 % celku. Předmět „anglický jazyk“ označilo 21 respondentů čili 14 %. Velmi neočekávané je zjištění, že „anglický jazyk“ se umístil před předměty jako jsou „přírodověda, vlastivěda nebo pracovní činnosti“.

Položka č. 8 Myslíš si, že téma lidových tradic je do pracovních činností zařazováno dostatečně?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	53	66,25
Ne	7	8,75
Nevím	20	25

Tabulka 8: Zařazování téma zvyky a tradice do výuky pracovních činností



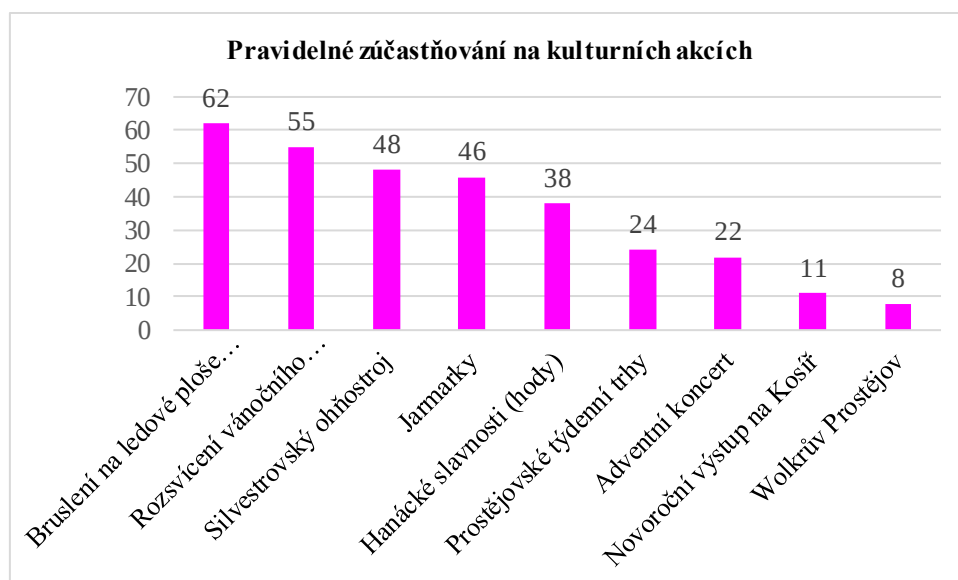
Graf 8: Zařazování téma zvyky a tradice do výuky pracovních činností

Položka č. 8 zkoumala názor žáků na zařazování lidových zvyků a tradic do výuky pracovních činností. Respondenti mohli na uzavřenou otázku zvolit jednu ze tří nabízených odpovědí „ano, ne, nevím“. Možnost „ano“ zvolilo 53 žáků, tj. 66 %, možnost „ne“ označilo 7 žáků, tj. 9 %. Možnost „nevím“ zvolilo 20 žáků, tj. 25 %. Žáci u položky č. 8 mohli doplnit libovolný komentář k dané položce, 12 žáků vyjádřilo stanovisko, že by dané téma mohlo být častěji zařazováno do výuky pracovních činností.

Položka č. 9 Vyber, kterých kulturních akcí se pravidelně zúčastňuješ. (Můžeš označit více odpovědí.)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Bruslení na ledové ploše na náměstí	62	19,74522
Rozsvícení vánočního stromu	55	17,51592
Silvestrovský ohňostroj	48	15,28662
Jarmarky	46	14,64968
Hanácké slavnosti (hody)	38	12,10191
Prostějovské týdenní trhy	24	7,643312
Adventní koncert	22	7,006369
Novoroční výstup na Kosíř	11	3,503185
Wolkrův Prostějov	8	2,547771

Tabulka 9: Pravidelné zúčastňování na kulturních akcích



Graf 9: Pravidelné zúčastňování na kulturních akcích

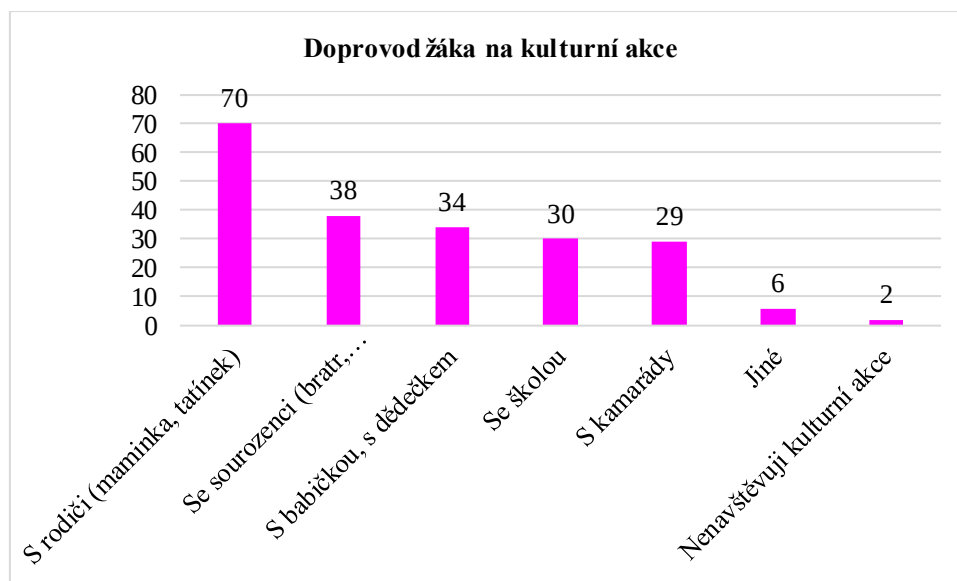
Cílem položky č. 9 bylo zjistit, zda se žáci pravidelně zúčastňují kulturních akcí na Prostějovsku. Tazatel zvolil 9 tradičních kulturních akcí, které jsou na Prostějovsku nejpopulárnějšími, dále dotaz formuloval uzavřenou otázkou, kde žáci pouze vybírali odpovědi. Respondenti odpověděli 314krát, v průměru tedy jeden respondent odpověděl 4krát, proto součet relativní četností není 100 %. Jejich odpovědi nebyly nijak limitovány, mohli zvolit libovolný počet odpovědí. Za nejpopulárnější akci respondenti určili „bruslení na ledové ploše na náměstí“, tuto možnost zvolilo 62 respondentů, tudíž 20 %. Akce „rozsvícení vánočního stroměčku na náměstí“ zvolilo jen o 7 respondentů méně, tudíž 55 respondentů, tj. 18 %. Další velmi populární akcí v Prostějově byl zvolen „silvestrovský ohňostroj“, který je pro 48 žáků velmi zajímavý, tj. 16 % a vánoční či velikonoční „jarmarky“ a to 46 respondentmi, tj. 15 %; „hanácké slavnosti“ (hody) zvolilo 38 respondentů, tudíž 12 %. Ostatní sledované kulturní akce na Prostějovsku „prostějovské týdenní trhy“, „adventní koncert“, „novoroční výstup na Kosíř“ a „Wolkrův Prostějov“ respondenti označují pouze sporadicky.

Položka č. 10 S kým tyto kulturní akce nejčastěji navštěvuješ? (Můžeš označit více odpovědí)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
S rodiči (maminka, tatínek)	70	33,49282
Se sourozenci (bratr, sestra)	38	18,18182
S babičkou, s dědečkem	34	16,26794
Se školou	30	14,35407
S kamarády	29	13,8756

Jiné	6	2,870813
Nenavštěvují kulturní akce	2	0,956938

Tabulka 10: Doprovod žáka na kulturní akce



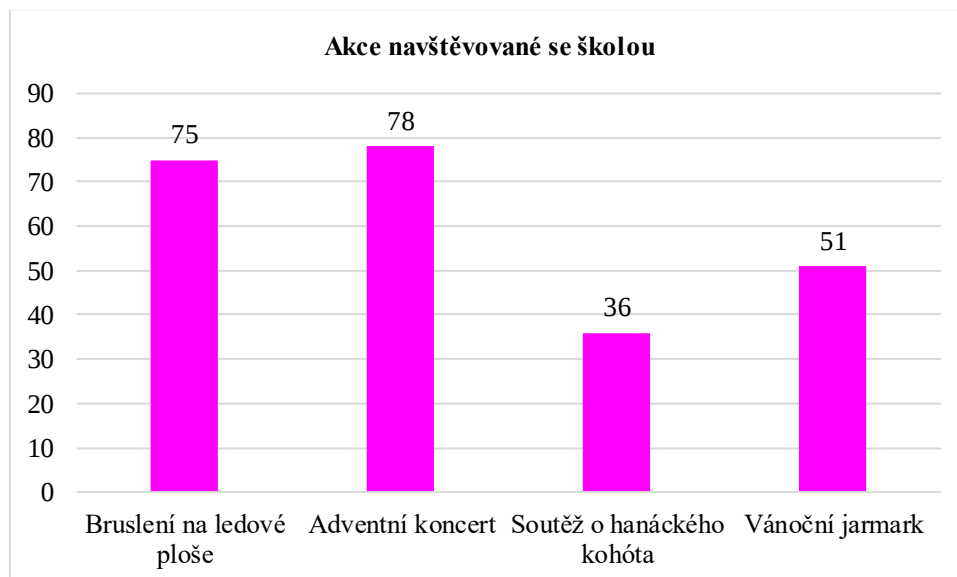
Graf 10: Doprovod žáka na kulturní akce

Záměrem otázky č. 10 bylo zjistit, kdo doprovází žáka na kulturní akce. U této položky tazatel opět zvolil uzavřenou otázku, kde respondenti mohli odpovídat bez omezení. Celkem bylo vytvořeno 209 reakcí. V průměru každý respondent zvolil tři možné odpovědi, to je důvodem, proč suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. První tři míst co do četnosti získal doprovod s rodinnými příslušníky. Na prvním místě se umístil doprovod „s rodiči (maminka, tatínek)“ 70 reakcí, tj. 33 %. Druhé místo obsadila odpověď „se sourozenci (bratr, sestra)“ 38 reakcí, tudíž s 18 %. Na čtvrté příčce se umístil doprovod „se školou“ 30 reakcí, tj. 14 %. Doprovod žáka na kulturní akce zodpovědělo celkem 29 respondentů, tj. 14 %. Zbýlých 6 respondentů, tj. 3 %, uvedlo odpověď jiné. Respondenti zde uváděli, že kulturní akce navštěvují s nevlastní maminkou nebo tatínkem, či strýcem a tetou. Dva žáci, což odpovídá 1 % respondentů, nepotvrdili účast na kulturních akcích, což je v rozporu s jejich předchozími odpověďmi na otázku č. 9 a 11. Tento rozpor může být způsoben nedostatečnou pozorností respondentů při vyplňování dotazníku nebo nedostatkem uvědomění si svých skutečných aktivit v rámci kulturních akcí během dalších otázek.

Položka č. 11 Napiš, jakých lidových zvyků a tradic se zúčastňujete se školou. (Zmiň alespoň tři akce.)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Bruslení na ledové ploše	75	31,25
Adventní koncert	78	32,5
Soutěž o hanáckého kohóta	36	15
Vánoční jarmark	51	21,25

Tabulka 11: Akce navštěvované se školou



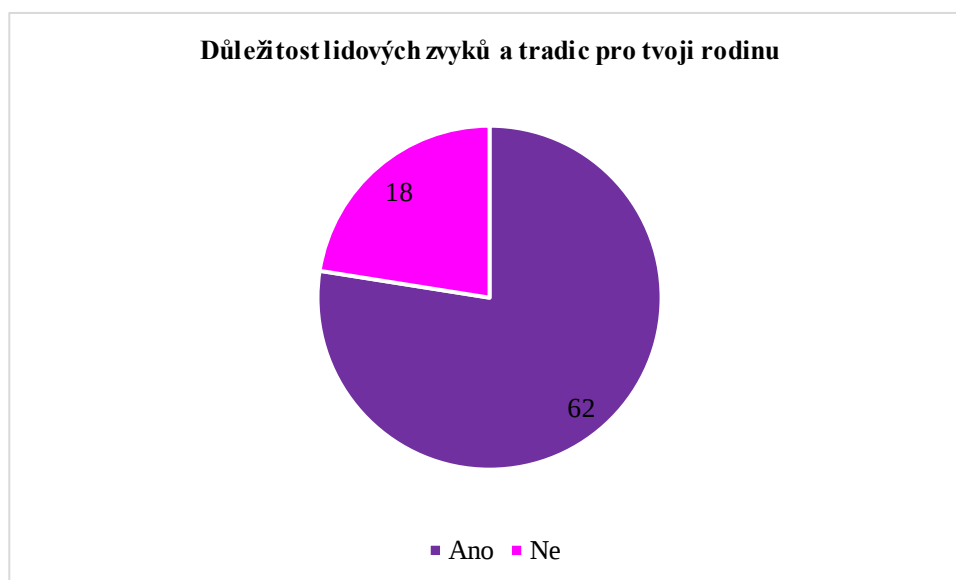
Graf 11: Akce navštěvované se školou

Záměrem položky č. 11 bylo zjistit, jakých akcí se respondenti zúčastňují se školou. Tazatel zvolil otevřenou otázku, na kterou žáci mohli volně odpovídat. Celkem se realizovalo 240 reakcí, tudíž respondenti uvedli průměrně tři odpovědi, což zdůvodňuje, proč suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. Nejpopulárnější akcí navštěvovanou se školou je pro žáky „adventní koncert“, kde hlasovalo 78 respondentů, tj. 33 % žáků. Pro „bruslení na ledové ploše“ přímo na náměstí města Prostějova hlasovalo 75 respondentů, tj. 31 % žáků. Pro akci „vánoční jarmark“ hlasovalo 51 respondentů, tj. 21 %. Na poslední příčce se umístila akce „soutěž O hanáckého kohóta“, kde hlasovalo 36 respondentů, tj. 15 % žáků.

Položka č. 12 Jsou lidové zvyky a tradice důležité pro tvoji rodinu?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	62	77,5
Ne	18	22,5

Tabulka 12: Důležitost lidových zvyků a tradic pro rodinu



Graf 12: Důležitost lidových zvyků a tradic pro rodinu

Položka č. 12 zjišťovala, zda jsou lidové zvyky a tradice významné pro respondentovu rodinu. Tazatel zvolil uzavřenou otázku, s možností odpovědí „ano“ či „ne“. Pokud respondenti odpověděli „ano“, bylo respondentům umožněno uvést vlastní důvod, proč je pro jejich rodinu důležité dodržovat lidové zvyky a tradice.

Zajímavé odpovědi byly: „Pro naši rodinu je to velmi důležité, třeba na Velikonoce se sejdeme všichni rodiny spolu a ženy barví společně vajíčka, muži pletou pomlázku z proutí.“

„Na Velikonoce se sejdeme všechny rodiny u babičky na zahradě a my děti hledáme na zahradě velikonoční poklad“.

„Pro naši rodinu je to velmi důležité, protože se na takových akcích jako jsou např. Vánoce, Velikonoce se sejdeme všichni a trávíme společný čas.“

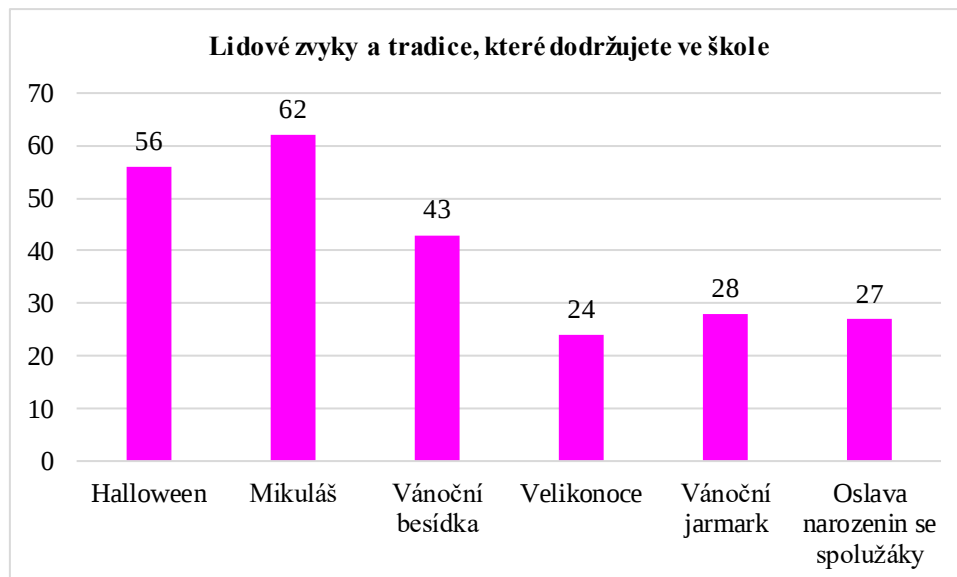
Pro odpověď „ano“ se rozhodlo 62 žáků, tj. 78 % respondentů. Zbylých 18 žáků, tj. 22 % respondentů zvolilo odpověď „ne“. Velice nás překvapilo, jak jsou žáci 4. a 5. tříd uvědomělí a jsou si vědomi, jak je důležité dodržovat lidové zvyky a tradice.

Položka č. 13 Napiš alespoň tři lidové zvyky a tradice, které dodržujete ve škole a které máš rád.

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Halloween	56	23,33333
Mikuláš	62	25,83333
Vánoční besídka	43	17,91667
Velikonoce	24	10

Vánoční jarmark	28	11,66667
Oslava narozenin se spolužáky	27	11,25

Tabulka 13: Dodržování lidových zvyků a tradic ve škole



Graf 13: Dodržování lidových zvyků a tradic ve škole

Záměrem položky č. 13 bylo zjistit, které lidové zvyky a tradice dodržují žáci ve škole a které mají rádi, respondenti měli uvést alespoň tři lidové zvyky či tradice. Tazatel pro tuhle položku zvolil otevřenou otázku, kde respondenti mohli svoji myšlenku formulovat vlastními slovy. Respondenti uvedli šest lidových zvyků a tradice, které dodržují ve škole, to je důvodem, proč suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. Za nejoblíbenější tradici 62 respondentů, tj. 26 % žáků považují „Mikuláše“. Pouze o 8 hlasů méně tudíž 56 respondentů, tj. 23 % žáků zvolilo „Halloween“. Pro „vánoční besídku“ hlasovalo 43 respondentů, tudíž 18 % žáků. „Vánoční jarmark“ je na prostějovských školách taktéž velmi rozšířen, hlasovalo pro něj 28 respondentů, tj. 12 % žáků. „Oslava narozenin se spolužáky“ získala pouze o jeden hlas méně a to 27 respondentů, tudíž 11 % žáků. Na poslední příčce se umístily „Velikonoce“ s 24 hlasy respondentů, tudíž 10 %.

Jsme překvapeni, že se na českých základních školách se více slaví keltský svátek „Halloween“ a děti takovému svátku dávají přednost i před „Velikonocemi“.

V této položce žáci mohli zanechat vzkaz, tuhle možnost využil pouze jeden žák, který popsal, jaké zvyky a tradice má ve škole rád, a dokonce zdůvodnil proč.

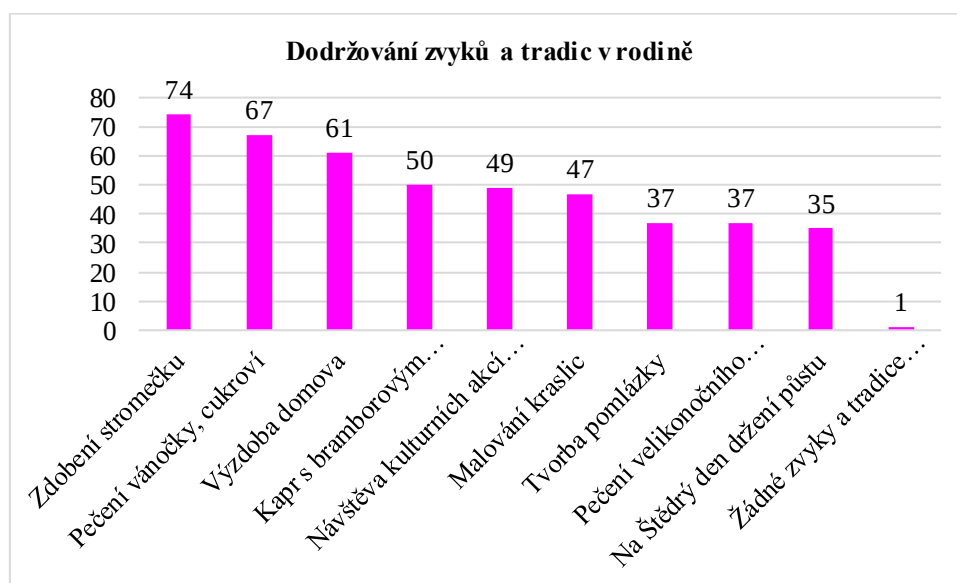
Zde je pro ukázkou jeho odpověď:

„Mé nejoblíbenější tradice jsou Halloween, Vánoční jarmark a oslava narozenin se spolužáky. Každoročně na Halloween vymyslím s maminkou a tatínkem kostým, který bych si na sebe mohl vzít. Maminka mi můj smyšlený kostým vždy ušije na šicím stroji. Ve třídě pak máme na konci dne vyhlášení soutěže „O nejlepší Halloweenský kostým“. Já už jsem soutěž dvakrát vyhrál. Vánoční jarmark mě také moc baví, s celou třídou připravuje výrobky, které na jarmarku vždy prodáváme. Oslava narozenin se spolužáky probíhá tak, že oslavenci zazpíváme celá třída písničku, paní učitelka u toho vždy hraje na kytaru jako doprovod. Oslavenec celé třídy rozdává bonbóny. Když je to náš dobrý kamarád/kamarádka dáváme mu nějaký malý dáreček. Od paní učitelky vždy také oslavenec dostane malou pozornost.“

Položka č. 14 Které zvyky nebo tradice dodržuješ ve vaší rodině? (Můžeš označit více odpovědí.)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zdobení stromečku	74	16,15721
Pečení vánočky, cukroví	67	14,62882
Výzdoba domova	61	13,31878
Kapr s bramborovým salátem ke štědrovečerní večeři	50	10,91703
Návštěva kulturních akcí (hody, jarmarky, ohňostroj)	49	10,69869
Malování kraslic	47	10,26201
Tvorba pomlázky	37	8,078603
Pečení velikonočního beránka	37	8,078603
Na Štědrý den držení půstu	35	7,641921
Žádné zvyky a tradice doma nedodržujeme	1	0,218341

Tabulka 14: Dodržování zvyků a tradic v rodině



Graf 14: Dodržování zvyků a tradic v rodině

Cílem položky č. 14 bylo zjistit, které zvyky nebo tradice dodržují žáci v rodině. Tazatel pro tuto položku zvolil uzavřenou otázku, kde respondenti mohli zaznačit více odpovědí. Celkem bylo vyhotoveno 458 reakcí. Respondenti v průměru označili šest možných odpovědí, to je důvodem, proč suma relativní četnosti nedosahuje 100 %. Tradice „zdobení stroměčku“ označilo nejvíce respondentů 74, tj. 16 % žáků. Další z jednoho nejoblíbenějších tradicí respondenti zaznamenali „pečení vánočky a cukroví“ celkem 67 reakcí, tj. 15 %. Tradici „výzdoba domova na Vánoce, Velikonoce či další svátky“ označilo 61 respondentů, tudíž 13 % žáků. „Kapa s bramborovým salátem“ ke štědrovečerní večeři uvedlo 50 respondentů, tj. 11 % žáků. Návštěva kulturních akcí (hody, jarmarky, ohňostroj) označilo 49 respondentů, tudíž 11 % žáků. 47 respondentů uvedlo tradici „malování kraslic“, tj. 10 % žáků. Ostatní sledované lidové zvyky a tradice, které žáci dodržují v rodině „tvorba pomlázky, pečení velikonočního beránka, na Štědrý den držení půstu“, respondenti označují pouze sporadicky.

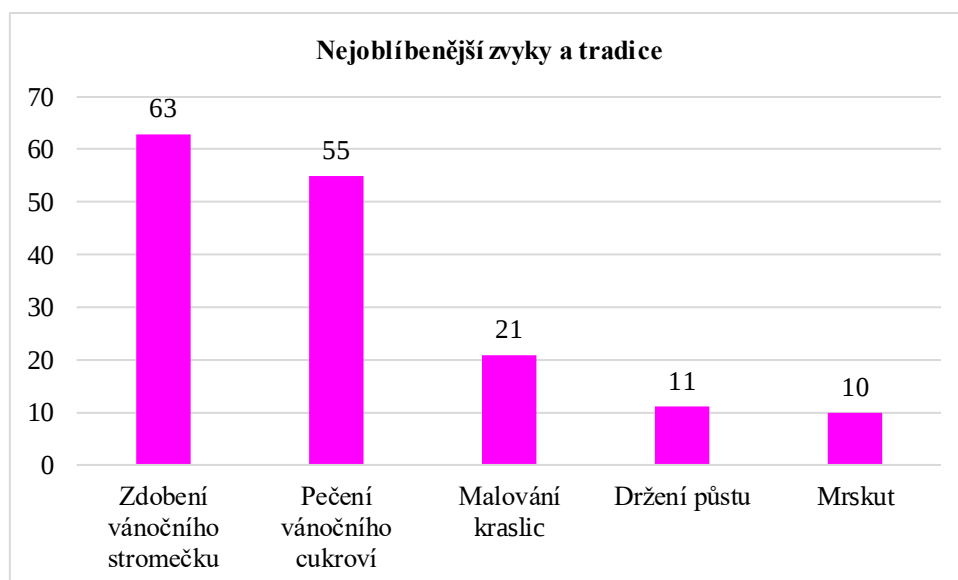
Jeden respondent zaznačil odpověď, že se v rodině žádné zvyky a tradice nedodržují, což je v rozporu s jejich předchozími odpověďmi na otázku č. 15. Tento rozpor může být způsoben nedostatečnou pozorností respondenta.

Jsme velice rádi, že tradice a zvyky jako jsou „malování kraslic, tvorba pomlázky, držení půstu na Štědrý den se v rodinách“ stále dodržují.

Položka č. 15 Napiš alespoň dvě tvoje nejoblíbenější tradice a zdůvodni, proč jsou pro tebe důležité.

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zdobení vánočního stroměčku	63	39,375
Pechení vánočního cukroví	55	34,375
Malování kraslic	21	13,125
Držení půstu	11	6,875
Mrskut	10	6,25

Tabulka 15: Nejoblíbenější zvyky a tradice



Graf 15: Nejoblíbenější zvyky a tradice

Položka č. 15 zjišťovala, jaké jsou nejoblíbenější tradice respondentů. Odpověď respondentů měli zdůvodnit, ale všichni tuhle kolonku nevyplnili. Tazatel zde zvolil otevřenou otázku, kde žáci mohli libovolně odpovídat k tématu, co chtějí. Respondenti zanechali 160 reakcí, v průměru na žáka jsou dvě reakce. Nejvíce respondentů 63 zaznačilo „zdobení vánočního stromčeka“, tj. 39 % žáků. Další oblíbenou tradicí je u 55 respondentů „pečení vánočního cukroví“, tj. 34 %. „Malování kraslic“ získalo 21 reakcí, tudíž 13 % žáků hlasovalo pro tuto tradici. Zbylé dvě tradice „držení půstu“ zaznačilo 11 respondentů, tj. 7 % žáků a „mrskut“ zaznamenalo 10 respondentů, tudíž 6 %.

Zdůvodněné odpovědi se shodovali, avšak nejzajímavější byly:

„Když pečeme vánoční cukroví, vždy přijedou babičky k nám domů a společně pečeme a u toho si pouštíme vánoční koledy“.

„Na Velikonoce malujeme kraslice pomocí rozpuštěného vosku.“

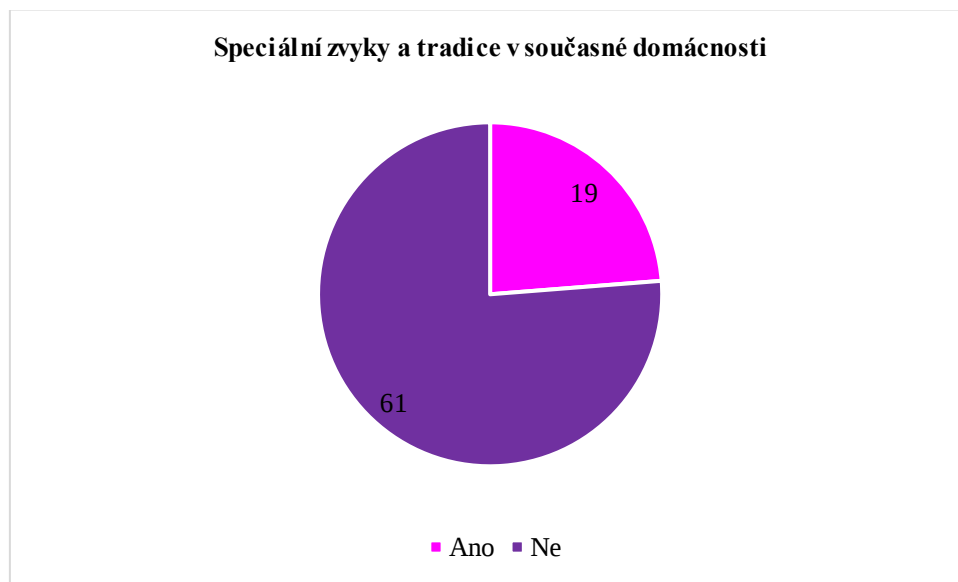
„Den před Štědrým dnem společně zdobíme stromček, u toho si vždy pouštíme pohádky v televizi.“

„Mrskut je má nejoblíbenější tradice, protože se vždy těším na to, že vymrskám holky a dostanu za to sladkosti“.

Položka č. 16 Dodržujete doma s rodinou nějaké speciální zvyky a tradice? Které jste vymysleli nebo upravili? Pokud ANO, napiš, které zvyky a tradice dodržujete.

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	19	23,75
Ne	61	76,25

Tabulka 16: Speciální zvyky a tradice v současné domácnosti



Graf 16: Speciální zvyky a tradice v současné domácnosti

Záměrem této otázky bylo zjistit, zda žáci s rodinou dodržují nějaké speciální zvyky a tradice, které si, jako rodina sami vymysleli, či upravili. Respondenti mohli vybírat ze dvou odpovědí „ano“ či „ne“, pokud uvedli odpověď „ano“, respondenti napsali, jaké zvyky a tradice dodržují. Odpověď ne uvedlo 61 respondentů, tj. 76 %. Zbýlých 19 respondentů uvedlo „ano“ tj. 24 %. V této části měli respondenti možnost poskytnout volnou odpověď, kterou využilo pouze šest respondentů. Některé odpovědi se u žáků shodovali. Nejčastější odpovědi byly: *Na Štědrý den chodíme celá rodina bruslit, po bruslení jdeme všichni na náměstí, kde si dáme punč.*

„Den před Štědrým dnem chodíme do lesa dávat zvířátkům do krmelce jídlo.“

„Dopoledne na Štědrý den, maminka uvaří do termosky čaj a vyrážíme na procházku kolem přehrady Plumlov.“

„Na Štědrý den, držíme celá rodina půst, abychom viděli zlaté prasátko.“

„Po štedrovečerní večeři, si schováme šupinu od kapra pod polštář, než jdeme spát, tak si v duchu vyjmenováváme přání, které chceme, aby se v následujícím roce staly.“

6.6 OVĚŘENÍ PLATNOSTI PŘEDPOKLADŮ

Smyslem následující kapitoly je ověřit platnost předem vyřčených výzkumných předpokladů (hypotéz) metodou sběru dat dotazníkovým šetřením, následnou analýzou sebraných dat a jejich interpretaci do smysluplné informace. Pro výzkumné šetření byly stanoveny následující výzkumné předpoklady (hypotézy):

Předpoklad č. 1: Zvyky a tradice žáci považují za významné a pozitivně vnímají jejich začlenění do výuku praktických činností.

Na základě analýzy odpovědí respondentů na položku dotazníkového šetření č. 4: Myslíš si, že je důležité dodržovat zvyky a tradice? Proč? a ve spojitosti s reakcí respondentů na položku č. 5: Myslíš si, že je důležité zařazovat toto téma do výuky ve škole? Z výzkumu položky č. 4 bylo zjištěno, že 70 % respondentů reaguje pozitivně a považuje udržování zvyků a lidových tradic za důležité nejčastěji z důvodů, které se odkazovaly k zachování zvyků svých předků. Přibližně čtvrtina respondentů reaguje negativně, nepřikládá danému tématu význam, důležitost odmítá. Z výzkumu položky č. 5 bylo zjištěno, že dvě třetiny respondentů reaguje pozitivně a považuje udržování zvyků a lidových tradic prostřednictvím školního prostředí za důležité. Informaci lze interpretovat tak, že škola je významným nositelem předávání tradic. Přibližně pětina respondentů reaguje negativně. Uvedené položky jsou vzájemně zaměnitelné, ověřují jinou slovní formou totéž. Výsledky jsou v podstatě shodné, z čehož lze vyvodit domněnku, že reakce respondentů byla konzistentní. **Předpoklad č. 1 se potvrdil, proto jej lze akceptovat.**

Předpoklad č. 2: Žáci upřednostňují začlenění Vánoc a Velikonoc do výuky praktických činností častěji než ostatní zvyky a tradice, což je dáno jejich častějším začleněním.

Na základě analýzy odpovědí respondentů na položku dotazníkového šetření č. 6: Kterými lidovými zvyky a tradicemi se ve výuce praktických činností nejčastěji zabýváte? (Můžeš označit více odpovědí.) a ve spojitosti s reakcí respondentů na položku č. 15: Které zvyky nebo tradice dodrжуješ ve vaší rodině? (Můžeš označit více odpovědí). Bylo zjištěno, že respondenti se nejčastěji setkávají v předmětu praktických činností nejčastěji s tématem Vánoc tak, jak uvedlo 83 % respondentů a s mírným odstupem Velikonoce (76 %). Důvodem četnosti zařazení tohoto tématu do výuky je pravděpodobně vysoká společenská oblíbenost těchto svátků, která je primárně založena na výchově ovlivněné tradičními

křesťanskými hodnotami a sekundárně podporována současnými komerčními produkty (media, reklama

a sezónní zboží). **Na základě získaných dat se předpoklad č. 2 potvrdil.**

Předpoklad č. 3: Většina respondentů vnímá tradice a zvyky jako součást výuky i v jiných vyučovacích předmětech.

Na základě analýzy odpovědí respondentů na položku dotazníkového šetření č. 7: **Vypiš další předměty mimo praktické vyučování, ve kterých probíráte téma lidové zvyky a tradice.** Bylo zjištěno, že nejčastěji respondenti vnímají lidové tradice v předmětu český jazyk, výtvarná výchova a anglický jazyk. Nejvyšší četnost 47, tudíž 30 % respondentů, zaznamenal předmět „český jazyk“. Předmět „výtvarná výchova“ označilo 37 respondentů, to jest 24 % celku. Předmět „anglický jazyk“ označilo 21 respondentů čili 14 %. **Na základě získaných výsledků se předpoklad č. 3 potvrdil.**

Předpoklad č. 4: Většina respondentů se účastní veřejných kulturních akcí ve smyslu tradičních či novodobých zvyků v doprovodu dospělých rodinných příslušníků, kteří samozřejmě vnímají tyto události jako významný prvek rodinného soužití.

Na základě analýzy odpovědí respondentů na položku dotazníkového šetření č. 9: **Vyber, kterých kulturních akcí se pravidelně zúčastňuješ.,** a ve spojitosti s reakcí respondentů na položku č. 10: **S kým tyto kulturní akce nejčastěji navštěvuješ?** a rovněž na položku č. 12: **Jsou lidové zvyky a tradice důležité pro tvoji rodinu?** Pokud ano, zdůvodni proč. Z výzkumu položky č. 9 bylo zjištěno, že respondenti označili za nejpopulárnější veřejnou akci zimní „bruslení na ledové ploše na náměstí“ v Prostějově, „rozsvěcení vánočního stromčku“ a „silvestrovský ohňostroj“. Z výzkumu položky č. 10 bylo zjištěno, že 70 % respondentů navštěvuje kulturní akce v doprovodu rodičů, sourozenců či prarodičů. Z výzkumu položky č. 12 bylo zjištěno, že 78 % respondentů žije v rodinách, které uznávají tradiční kulturní hodnoty. **Předpoklad č. 4 se potvrdil, proto jej lze akceptovat.**

Předpoklad č. 5: Většina respondentů si uvědomuje, že emociálně nejsilnější rodinné zvyky a rituály jsou spjaté s vánočními svátky.

Na základě analýzy odpovědí respondentů na položku dotazníkového šetření č. 14: **Dodržujete doma s rodinou nějaké specifické zvyky a tradice?** Pokud ANO, napiš, které zvyky a tradice dodržujete., a ve spojitosti s reakcí respondentů na položku č. 15: **Které zvyky nebo tradice dodržuješ ve vaší rodině?** (Můžeš označit více odpovědí), a dále na položku č. 16: **Napiš alespoň dvě tvoje nejoblíbenější tradice a zdůvodni,**

proč jsou pro tebe důležité. Z výzkumu položky č. 14 bylo zjištěno, že respondenti označili z nabídky 10 českých tradic nejčastěji tradice související s vánočními svátky jako rodinná tradice „zdobení vánočního stroměčku“, „pečení vánočky a vánočního cukroví“ nebo tradice „výzdoby domova na Vánoce, Velikonoce či jiné svátky“. Z výzkumu položky č. 15 bylo zjištěno,

že respondenti reagovali na otevřenou otázku odpovědí s opět vánoční tematikou, nejčastěji uvedli „zdobení vánočního stroměčku“ a „pečení vánočního cukroví“. Z výzkumu položky č. 16 bylo zjištěno, že respondenti za své nejoblíbenější tradici označili činnosti související se Štědrým dnem (dárky, stroměček, večeře, procházka, setkání s příbuznými).

Předpoklad č. 5 se potvrdil, proto jej lze akceptovat.

6.7 ZÁVĚR A DISKUSE

Hlavním cílem diplomové práce bylo zpracovat teorii týkající se tradic a zvyků v regionu Prostějov a zjistit, jakým způsobem jsou lidové zvyky a tradice implementovány do výuky předmětu Praktických činností na primárních školách v Prostějově a jeho blízkém okolí.

Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda anonymního dotazníkového šetření, která respondentům zaručila, že dotazníkem zjištěné skutečnosti nebudou zneužity proti nim a na straně druhé anonymním dotazníkem většinou získáme pravdivější údaje (Chrásky, 2016).

Dotazníkové šetření se fyzicky realizovalo v měsíci leden a únor letošního roku 2024 na výzkumném vzorku, který tvořilo 80 žáků základních škol z Prostějova a jeho blízkého okolí, přičemž se zúčastnilo 31 žáků ze 4. ročníku Základní školy a mateřské školy v Bedihošti, dále 27 žáků z 5. ročníku Základní školy Majakovského v Prostějově a 22 žáků z 5. ročníku Základní školy Otty Wichterleho také v Prostějově. Dotazník byl vyhotoven elektronicky v uživatelsky atraktivní podobě na online platformě Survio a žáci jej zpracovali dle písemných pokynů s případnou dopomocí svých pedagogů v rámci běžných vyučovacích hodin. Mezi respondenty bylo 42 dívek a 38 chlapců. Zastoupení žáků obou ročníků bylo poměrně nevyrovnané, zúčastnilo se 31 žáků 4. ročníku a 49 žáků z 5. ročníku.

Z údajů získaných dotazníkem pod položkami č. 4 a 5. a potvrzením předpokládaného výsledku č. 1 vyplývá, že žáci považují lidové zvyky a tradice za významné a pozitivně vnímají jejich začlenění do výuky praktických činností. Je tedy možné konstatovat, že předmět Praktické činnosti je na výzkumem dotčených primárních školách Prostějovska významným a důležitým prostorem, ve kterém pedagogové předávají dalším generacím lidové dědictví našich předků. Informaci lze rozšířit a interpretovat ji i tak, že škola je společně

s rodinnou výchovou žáka významným nositelem předávání kulturních tradic. Vliv rodinného prostředí na předávání tradic svým dětem potvrdili údaje získané z položek č. 13, 14 a 15. Nejvýrazněji žáci vnímají lidové tradice spojené v jakékoliv podobě se svátky Vánočními, a to nejen v předmětu Praktické činnosti, nýbrž obdobně významně vnímají výukové aktivity spojené tématem Vánoc i v dalších předmětech, a to především v předmětu Český jazyk, Výtvarná výchova a Anglický jazyk.

Z uvedeného průzkumu mimo jiné vyplývá, že již žáci 4. a 5. tříd mají povědomí o lidových tradicích a zvycích, některé z nich dovedou je velmi přesně pojmenovat. Je patrna z jejich strany touha po dalších informacích a edukaci, pravděpodobně i z důvodu komunitní příslušnosti a upevňování národní identity. V konečném důsledku záleží na postojích rodičů a společnosti, zda tato touha dětí bude vyslyšena. Pokud je vůle, pak existuje i cesta. Například by bylo možné propojit edukační cíle s lidovými tradicemi v tématicce Vánoc a Velikonoc. Tradice založené na křesťanských hodnotách mohou dětem do dnešní předimenzované doby přinést nejen výchovný benefit. Zvláštní prostor pro rozvoj lidových tradic a zvyků se jeví při výuce cizího jazyka, kde srovnání tradic dvou jazykově odlišných kultur může být pro žáky rovněž přínosné. Uvedené návrhy mohou v příštím obdobně zaměřeném výzkumu obecně ovlivnit tu část respondentů, která nyní přibližně ze čtvrtiny reaguje negativně a nepřikládá danému tématu žádný význam.

Prostřednictvím realizace výzkumného šetření byly zodpovězeny stanovené výzkumné předpoklady. Všechny předpoklady byly potvrzeny.

Poznatky této práce mohou být užitečné nejen pro učitele 1. stupně základních škol, ale i učitele v mateřských školách, školních družinách či různých zařízení pro volný čas dětí. Jako zdroj zajímavých informací může tato práce posloužit i rodičům. Pomůže jim se lépe zorientovat v poněkud nepřehledném množství místních lidových zvyků a tradic rodného regionu. Snadněji pak mohou předat důležité poznatky svým žákům a dětem. Tato diplomová práce může být z teoretického hlediska inspiračním, datovým a informativním zdrojem pro další výzkumníky, kteří by mohli mít potencionálně zájem o toto diplomovou práci zpracované téma. Z praktického hlediska může být tato práce přínosná tak, jak jsem již naznačila v předchozích odstavcích této kapitoly.

SEZNAM LITERATURY

BEČÁK, Jan Rudolf, Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ, 1997. Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná. Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města. ISBN 80-85834-43-x.

BESTAJOVSKÝ, Martin, c2004. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: Jaro. Brno: Computer Press. ISBN 80-251-0160-6.

DVOŘÁČEK, Petr a Jiří RŮŽIČKA. Haná: Olomoucko, Prostějovsko, Přerovsko. [Praha]: Levné knihy, 2008, s. 11, ISBN 978-80-7309-516-1

FROLCOVÁ, Věra, 2001. Velikonoce v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-503-8.

HABUSTOVÁ, Milena a Jiřina VESELSKÁ, 2004. Tradiční pečivo. Praha: Grada. Řemesla, tradice, technika. ISBN 80-247-0692-x.

HERYNEK, Petr, 2005. České Vánoce. Praha: Grada. ISBN 80-247-0760-8.

HONZÍKOVÁ, Jarmila, 2005. Lidové tradice v pracovní výchově. Plzeň: Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola. ISBN 80-7020-148-7.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

JANČÁŘ, Josef, 2000. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury. Vlastivěda moravská. ISBN sbn80-86156-31-1.

KOSTKOVÁ, Božena. Zápisky Boženy Kostkové: popis němčického kroje. In: POSPĚCH, Pavel a František HÝBL. Lidové umění na Hané: dodatky ke knize a spolupracovníkům. Přerov, Olomouc: Muzeum Komenského, Společnost přátel vesnice a malého města, 200. ISBN 80-238-7741-0.

KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. Hovory a hrátky se zvyky a svátky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-696-4.

L. PATTEN, Mildred, 2017. Questionnaire Research. Fourth. New York: Routledge. ISBN 978-1-936-52331-3.

LADA, Josef a Květoslav DUFEK, 2018. Tradiční český rok. Praha: Bambook. ISBN 978-80-247-5173-3.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

LIDOVÉ TRADICE Z REGIONŮ MORAVY: Břeclavsko, Hodonínsko, Strážnicko, Vyškovsko, 2011. Břeclav: Pro MAS Dolní Morava, MAS Strážnicko a MAS Společná cesta vydalo občanské sdružení Malovaný kraj. ISBN 978-80-904956-2-3.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava, 2002. Lidový kroj na Hané. Přerov: Muzeum J.A. Komenského. ISBN 80-238-8573-1.

MILLÁ BEČÁKOVÁ, Bronislava a Markéta HNILICOVÁ, 2021. Hanácký lidový oděv. [Prostějov]: Hanácký folklorní spolek. ISBN 978-80-11-00363-0.

MOTLOVÁ, Milada. Český rok od jara do zimy. Ilustroval Tomáš ŘÍZEK. V Praze: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4.

OTÁHALOVÁ, Jana. Velikonoční zvyky na Hané. In: Hanácký rok 2019. Olomouc: Baštan, 2019. ISBN 978-80-87091-83-8.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 27. díl, Vůz – Żyżkowski. Praha: J. Otto, 1908.

PACHTOVÁ, Marie, 2020. Lidová říkadla z Vyškova a Hané. Vyškov: Městské kulturní středisko Vyškov. ISBN 978-80-270-7537-9.

SKOŘEPA, Hynek, 2013. Hanácké kalendář z Prostějova. Prostějov: Český svaz ochránců přírody, Regionální sdružení Iris v Prostějově. ISBN 978-80-904928-2-0.

SKUTIL, Martin. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, 2011. Pedagogika. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2004. Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty. Olomouc: Rubico. ISBN 80-7346-018-1.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2005. Adventní čas. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico. ISBN 80-7346-050-5.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2005. Zima. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico. ISBN 80-7346-059-9.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2006. Léto a podzim. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico. ISBN 80-7346-066-1.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2007. Jaro: [zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry]. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico. ISBN 978-80-7346-074-7.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, 2008. Vánoce: původ, zvyky, koledy, hry a náměty. Vyd. 3. Olomouc: Rubico. ISBN 978-80-7346-090-7

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.

VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. V Praze: Vyšehrad, 2015. Kulturní historie. ISBN 978-80-7429-627-7.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. České zvyky a obyčeje. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros). ISBN 80-00-01356-8.

ŽÁKOVÁ, Jana. Hanácká svatba a svatební píseň. Prostějov: Gymnázium Jiřího Wolker, 2005. ISBN M66051-950-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Charakteristika okresu Prostějov [online]. [cit. 2024-01-27]. Dostupné

z: https://www.czso.cz/documents/11276/17838488/okres_+Prostejov.pdf/3a4b7e6b-208e-473e-b0a1-1cc87256f816?version=1.3

Dožínky, 2023. Zemědělský svaz České republiky [online]. [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://www.zscr.cz/kalendar/dozinky-olomouckeho-kraje-1643>

FOLKLÓRNÍ SDRUŽENÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2007. Hanácké slavnosti [online]. [cit. 2024-03-12].

Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=22047&menu=&lng>

GAJDOŠKOVÁ, Lenka. PROSTĚJOV STATUTÁRNÍ MĚSTO. Současný průmysl města Prostějova [online]. 16.11.2015, 30.6.2021 [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/volny-cas/o-meste/soucasnost.html>

Hanácký folklórní soubor Kosíř, 2022. Hanácký folklórní soubor Kosíř [online]. [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://kosir-kostelec.webnode.cz/o-nas/>

Hanácký folklórní spolek, 2024. Hanácký folklórní spolek [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.hanfos.cz/zpevacek/>

HANÁCKÝ FOLKLÓRNÍ SPOLEK. O Hanáckém folklórním spolku [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.hanfos.cz/>

HANÁCKÝ SOUBOR PÍSNÍ A TANCŮ KLAS KRALICE NA HANÉ. Hanácký soubor písní a tanců Klas Kralice na Hané [online]. [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.klaskralice.cz/#home>

KAJLÍKOVÁ, Anna, 2019. Vánoční zdobení stromečků převzaly děti. PROSTĚJOV STATUTÁRNÍ MĚSTO [online]. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/aktuality-archiv/vanocni-zdobeni-stromecku-prevzaly-deti.html>

KAJLÍKOVÁ, Anna, 2022. Morana skončila v mlýnském náhonu [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/aktuality-archiv/morana-skoncila-v-mlynskem-nahonu.html>

KAJLÍKOVÁ, Anna, 2023. Prostějovské léto 2023. PROSTĚJOV STATUTÁRNÍ MĚSTO [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/aktuality-archiv/prostejovske-leto-2023.html>

LUBINOVÁ, Ivana, 2022. Wolkrův Prostějov 2023 [online]. [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: <https://www.nipos.cz/wolkruv-prostejov-2023-propozice/>

MARATONSKÝ KLUB PROSTĚJOV, 2018. Velikonoční půlmaraton Prostějovem [online]. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <http://www.mkprostejov.cz/cz/m/velikonocni-pulmaraton-dvanactka-a-behy-deti/>

O městě. Prostějov Statutární město [online]. [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/obcan/o-meste/>

Pálení čarodějnic, 2023. Prostějov Statutární město [online]. [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/dre-cs/43869-paleni-carodejnic.html>

PROSTĚJOV STATUTÁRNÍ MĚSTO, 2023. Hanácké slavnosti [online]. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/aktuality-archiv/hanacke-slavnosti-letos-o-vikendu-16-17-zari-2023.html>

PROSTĚJOVSKÝ DENÍK. Hanácký vrchol Velký Kosíř vítal davy. [online]. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/video-hanacky-vrchol-velky-kosir-vital-davy-podivejte-se-jak-vypadal-vystup-2024.html

SOBECKÝ, Michal, 2016. Děti průvodem s Májíčky lákaly jaro na Hanou. PROSTĚJOVSKÝ DENÍK [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/deti-pruvodem-s-majicky-lakaly-jaro-na-hanou-20160321.html

Štětovická slipka. Štětovická slipka [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://slipka.weebly.com/>

VEČERNÍKPV.CZ, 2019. PO ŠTĚTOVICÍCH VODILI MEDVĚDA [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://stary.vecernikpv.cz/spolecnost/31032-po-stetovicich-vodili-medveda>

VEČERNÍKPV.CZ, 2022. Dožatá v Pivíně [online]. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.vecernikpv.cz/spolecnost/14281-dozata-v-pivine>

Volný čas. Prostějov Statutární město [online]. [cit. 2024-01-27].
Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/cs/volny-cas-2/>

VYSLOUŽIL, Zdeněk, 2024. Hanácký vrchol Velký Kosíř vítal davy. PROSTĚJOVSKÝ DENÍK [online]. [cit. 2024-03-13].
Dostupné z: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/video-hanacky-vrchol-velky-kosir-vital-davy-podivejte-se-jak-vypadal-vystup-2024.html

VYSLOUŽIL, Zdeněk, ed., 2023. Vánoční start v Prostějově. Rozsvítí se strom, koule a přijedou i huláni. Prostějovský deník [online]. 22.11.2023 [cit. 2024-01-25].
Dostupné z: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/vanocni-start-v-prostejove-rozsviti-se-strom-koule-a-prijedou-i-hulani-20231122.html

ZAORAL, Martin, Tříkrálová sbírka. ed. Večerník PV.cz [online]. 25.1.2024 [cit. 2024-01-25].
Dostupné z: <https://www.vecernikpv.cz/spolecnost/24004-neuveritelne-na-prostejovsku-tri-kralove-vybrali-1-500-862-korun>

SEZNAM ZKRATEK

č. – číslo

km² – kilometr čtvereční

m – metr

např. – například

s. – strana

sv. – svatý, svatá

tj. – to je

tzv. – takzvaný

ZŠ – základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Region Haná Zdroj: https://kosir-kostelec.webnode.cz/region-hana/	10
Obrázek 2: Hanácký soubor písní a tanců Klas Zdroj: https://www.klaskralice.cz/#home	13
Obrázek 3: Ženský kroj Zdroj: https://www.hulin.kvalitne.cz/Kroj_zena.html	18
Obrázek 4: Ženský kroj Zdroj: https://www.hulin.kvalitne.cz/Kroj_zena.html	18
Obrázek 5: Mužský kroj Zdroj: http://archiv.fos.cz/fotky/prezentace.phtml?id=1436&od=5	20
Obrázek 6: Hanácká svatba Zdroj: https://olomoucky.denik.cz/galerie/hanacka_svatba.html?photo=6&back=375905589-1929-43	21

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Počet pohlaví.....	49
Graf 2: Třída.....	50
Graf 3: Název školy.....	51
Graf 4: Osobní vnímání tradic.....	52
Graf 5: Důležitost tématu ve výuce.....	53
Graf 6: Zvyky a tradice ve výuce praktických činností.....	54
Graf 7: Předměty s výukou lidových zvyků a tradic.....	55
Graf 8: Zařazování téma zvyky a tradice do výuky pracovních činností.....	56
Graf 9: Pravidelné zúčastňování na kulturních akcích.....	57
Graf 10: Doprovod žáka na kulturní akce.....	58
Graf 11: Akce navštěvované se školou.....	59
Graf 12: Důležitost lidových zvyků a tradic pro rodinu.....	60
Graf 13: Dodržování lidových zvyků a tradic ve škole.....	61
Graf 14: Dodržování zvyků a tradic v rodině.....	62
Graf 15: Nejoblíbenější zvyky a tradice.....	64
Graf 16: Speciální zvyky a tradice v současné domácnosti.....	65

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počet pohlaví	48
Tabulka 2: Třída	49
Tabulka 3: Název školy	50
Tabulka 4: Osobní vnímání tradic	51
Tabulka 5: Důležitost tématu ve výuce	52
Tabulka 6: Zvyky a tradice ve výuce praktických činností	54
Tabulka 7: Předměty s výukou lidových zvyků a tradic.....	55
Tabulka 8: Zařazování téma zvyky a tradice do výuky pracovních činností	55
Tabulka 9: Pravidelné zúčastňování na kulturních akcích	56
Tabulka 10: Doprovod žáka na kulturní akce.....	58
Tabulka 11: Akce navštěvované se školou	59
Tabulka 12: Důležitost lidových zvyků a tradic pro rodinu	59
Tabulka 13: Dodržování lidových zvyků a tradic ve škole	61
Tabulka 14: Dodržování zvyků a tradic v rodině	62
Tabulka 15: Nejoblíbenější zvyky a tradice	63
Tabulka 16: Speciální zvyky a tradice v současné domácnosti	65

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník pro žáky

Příloha č. 1 – Dotazník pro žáky

Milé žákyně, milí žáci.

Jmenuji se Gabriela Klusáková, jsem studentka 5. ročníku pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. K tomu, abych se stala učitelkou potřebuji dokončit svoji diplomovou práci. Zabývám se tématem lidových zvyků a tradic v Prostějově a zajímá mě váš názor a zkušenosti.

Dotazník je anonymní a je určen pro děti 4. a 5. ročníku prvního stupně základních škol. Výsledky dotazníkového šetření budou využity výhradně k účelům diplomové práce.

Za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku předem děkuji.

Gabriela Klusáková

1. Jsem:

- a) Dívka
- b) Chlapec

2. Navštěvuji:

- a) 4. třídu
- b) 5. třídu

3. Název školy:

4. Myslíš si, že je důležité dodržovat zvyky a tradice?

- a) ANO
- b) NE

5. Myslíš si, že je důležité zařazovat toto téma do výuky ve škole?

6. Kterými lidovými zvyky a tradicemi se ve výuce praktických činností nejčastěji zabýváte? (Můžeš označit více odpovědí.)

- a) Velikonoce
- b) Svatý Mikuláš
- c) Betlém
- d) Pálení čarodějnic

- e) Tradiční kroje
- f) Dožínky
- g) Advent
- h) Dušičky
- i) Halloween
- j) Masopust
- k) Tři Králové
- l) Vánoce
- m) Svatý Martin

Jiné (doplň):

7. Vypiš předměty, ve kterých probíráte téma lidové zvyky a tradice. (Uvěď zkratku předmětů)

8. Myslíš si, že téma lidových tradic je do pracovních činností zařazováno dostatečně?

9. Vyber, kterých kulturních akcí se pravidelně zúčastňuješ.
(Můžeš označit více odpovědí)

- a) Hanácké slavnosti (hody)
- b) Silvestrovský ohňostroj
- c) Rozsvícení Vánočního stromu
- d) Jarmarky
- e) Bruslení na ledové ploše na náměstí
- f) Novoroční výstup na Kosíř
- g) Wolkrův Prostějov
- h) Prostějovské týdenní trhy
- i) Adventní koncert

Jiné (dopiš):

10. S kým tyto kulturní akce nejčastěji navštěvuješ? (Můžeš označit více odpovědí)

- a) S rodiči (maminka, tatínek)
 - b) Se sourozenci (bratr, sestra)
 - c) S babičkou, s dědečkem
 - d) S kamarády
 - e) Se školou
 - f) Nenavštěvuji kulturní akce
 - g) Jiné (dopiš):
-

11. Napiš, jakých lidových zvyků a tradic se zúčastňujete se školou. (Zmiň alespoň tři akce)

12. Jsou lidové zvyky a tradice důležité pro tvoji rodinu? Pokud ano, zdůvodni proč.

a) Ano

a) NE

13. Napiš alespoň tři lidové zvyky a tradice, které dodržujete ve škole a které máš rád.

14. Dodržujete doma s rodinou nějaké specifické zvyky a tradice? Pokud ANO, napiš, které zvyky a tradice dodržujete.

a) ANO, napiš které

b) NE

15. Které zvyky nebo tradice dodržuješ ve vaší rodině? (Můžeš označit více odpovědí)

- a) Zdobení stromečku.
- b) Malování kraslic.
- c) Pečení vánočky, cukroví.
- d) Pečení velikonočního beránka.
- e) Tvorba pomlázky.
- f) Kapr s bramborovým salátem ke štědrovečerní večeři.
- g) Na Štědrý den držení půstu.
- h) Výzdoba domova.
- i) Návštěva kulturních akcí (hody, jarmarky, ohňostroj).
- j) Žádné zvyky a tradice doma nedodržujeme.

Jiné (doplň):

16. Napiš alespoň dvě tvoje nejoblíbenější tradice a zdůvodni, proč jsou pro tebe důležité.